

A Ω

keresztyén igazság

az Ordass Lajos Alapítvány negyedévi folyóirata

Új folyam 121. szám

2019. 1. szám

tartalom

igehirdetés

Weiszer Elek: Jézus keresztje alatt / 1

tanulmányok

Tubán József: „Pásztorát tőled kapta néped” (EÉ 313) 2. rész / 5

Weltler Sándor: A diadalmas szent kereszt. Luther Márton – a kereszt teológusa 2. rész / 14

Boleratzky Loránd: Ordass Lajos püspök másodszori félreállítása / 23

Isó Gergely: Megkésett olvasói vélemény Dezséry Lászlóról és nyílt leveléről / 29

Németh Sándor: Gondolatok az evangélikus énekeskönyvről / 35

gyülekezetépítés

Bálintné Varsányi Vilma: Missziós lelkészként Gömörben / 36

Tartalmi összesítők / 40

keresztyén igazság

Az Ordass Lajos Alapítvány negyedévi folyóirata
Független evangélikus teológiai és kritikai lap
Új folyam 121. szám – 2019. 1. szám

Szerkesztette a Szerkesztőbizottság megbízásából: Isó Dorottya

A szerkesztőbizottság tagjai: Isó Dorottya, Ittész János, Jankovits Béla,
Kovács László, Tubán József, Weltler Gábor

Olvasószerkesztő: Ittész Dániel és Venásch Eszter

Tördelőszerkesztő: Dénes Tamás

Felelős kiadó: ifj. Zászkaliczky Pál

Kiadóhivatal: 1171 Budapest, Lenkeház u. 7.

Bankszámlaszám: 10700732-49912407-51100005

Nyomdai kivitelezés: OOK-Press Kft., Veszprém **Felelős vezető:** Szathmáry Attila
HU ISSN 0865-2163 – Törzsszám: 1996/320 – Eng.szám: III./E1/20/1989

Jézus keresztje alatt*

Mert ebek vettek körül engem, a gonoszok serege körülfogott; átlukasztották kezeimet és lábaimat. Megszámlálhatnám minden csontomat, ők pedig csak néznek s bámulnak rám. Megosztoznak ruháimon, és köntösömrre sorsot vetnek. De te, Uram, ne légy messze tőlem; én erősségem, siess segítségemre. (Zsolt 22,17–20)**

Szeretném pár szóval elétek tárnai a nagy magyar festőnek, Munkácsy Mihálynak a gyönyörű festményét, a *Golgotát*. A felhős égből kibontakozó nap sugarai aranyglóriával vonják be a középső keresztet, amelyen egy töviskoszorús fej hanyatlik alá. S a kereszt alatt négyféle embercsoport látható. Az első, a legnagyobb csoport a zsidók, akik heves kézmozdulatokkal magyaráznak egymásnak a keresztre mutatva: ezek Jézus ellenségei. A másik csoport távolabb áll, a báméskodó embertömeg, amelyik mint egy látványosságot nézi csupán a szörnyű tragédiát. A harmadik a katonák csoportja a kereszt alatt, akik talán éppen most osztották szét egymás között Jézus ruháit, s szemükből csupán az e fölötti meglepés vagy meg nem elégedés olvasható ki. Végül a negyedik csoport közvetlenül a kereszt alatt Jézus édesanyja, János, a legkedvesebb tanítványa és az őt sirató asszonyok kicsiny csoportja. Én ma a felolvasott szentírási szakasz alapján erről szeretnék szólni: Jézus keresztje alatt.

A felolvasott szentírási szakasz első versszaka Jézus ellenségeiről szól, akik a kereszt alatt állottak. Mit csinált Isten Jézus ellenségeivel és Krisztust gyalázó eljárásukkal? A domb, amelyiken Jézust felfeszítették, Jeruzsálemen kívül a kivégzés helye volt, tele emberi csontokkal és kivégzettek koponyáival. Részben ezért, részben a domb koponya alakjáról nevezték el a Koponyák hegyének. És ma ezen a helyen, amelyik Jeruzsálem népe számára a gyalázat visszatartó helye volt, egy hatalmas templom áll, hirdelve az érettünk meghalt Jézus dicsőségét. A kereszt a legkegyetlenebb kivégzési mód volt az ókorban, a rómaiak csupán szökött rabszolgákkal vagy lázadókkal szemben alkalmazták megtorlásul. Az elítéltet vagy előbb ráfeszítették a keresztre, és úgy állították fel a keresztet, vagy előbb felállítva a keresztet, úgy húzták fel reá az elítéltet. A test alá egy kis

* Elhangzott 1955. április 8-án, nagypéntek ünnepén Miskolcon. Az örökös kizárólag lapunknak engedélyezte a közlést.

** Az igehirdetés alapigéjét és az igehirdetésben szereplő igehelyeket a Weiszer Elek által használt Károli-féle fordításban közöljük (Szent Biblia. Azaz: Istennek Ó és Új Testamentomában foglaltatott egész Szent Írás. Magyar nyelvre fordította Károli Gáspár. Budapest, 1921. Brit és Külföldi Biblia-Társulat). Az új fordítású Bibliában (*Biblia. Istennek az Ószövetségben és az Újszövetségben adott kijelentése*. Magyar nyelvre fordította a Magyar Bibliatársulat ószövetségi és újszövetségi bibliafordító szakbizottsága. Budapest, 2010, Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója.) az alapigét így olvassuk: „Mert kutyák vettek körül engem, gonoszok bandája kerített be, átlukasztották kezemet, lábamat. Megszámlálhatnám minden csontomat, ők pedig csak bámulnak, néznek rám. Megosztoznak ruháimon, köntösömrre sorsot vetnek. Ó, Uram, ne légy távol, erősségem, siess segítségemre!”

ülőkét alkalmazták, hogy a szörnyű szenvedés tovább tartson. És ez a kínzó kivégzőeszköz ma ott van a tornyokon, az oltárokon, mint a legdrágább keresztyén szimbólum. A keresztet mindig

ma ott van a tornyokon, az oltárokon,
mint a legdrágább keresztyén szimbólum

hátal állították a városnak – Munkácsy említett képén is így látható –, hogy az elítélt szörnyű kínjai között meg ne átkozza a várost. Jézus nem átkozta, imádkozott az ellenségeiért; és azóta, a kereszt szörnyű tragédiája óta lett Jeruzsálem,

Zsidóország fővárosa az egész világ szent városává. Ezt tette Isten Jézus szenvedéseinek helyével, eszközével és a szenvedése színhelyét jelentő várossal. És mit tett Jézus ellenségeivel? Nem bántotta őket, csupán elengedte a kezüket, amiképpen ők is elengedték az Isten kezét. Az elmúlt

mit tett Jézus ellenségeivel?

nagyhét estéin Júdásról, Kajafásról, Pilátusról volt szó, s ezek mind a történelem vagy hagyomány feljegyzése szerint öngyilkosság áldozatai lettek.

Isten elengedte a kezüket, és ők beleszédültek az öngyilkosság szakadékába. Tudod már, mit jelent az, ha Isten elengedi valakinek a kezét? Olyan érzés ez, mint amikor valaki sötét éjszaka elindul egy zúgó, mély hegyi patak felett egy keskeny deszkapallón a karfába kapaszkodva, és amikor a középre ér, akkor látja, hogy le van törve a karfa; megfordulni nem tud, és alatta ott van megsemmisítő morajlással a pusztulást jelentő hegyi patak. Isten így engedi el Jézus ellenségeinek a kezét ma is.

És mit tett Jézus az ellenségeivel? Feljegyezték Iulianusról, a hitehagyott római császárról, aki megpróbálta visszaállítani a pogányságot Nagy Konstantin után, hogy amikor a perzsák elleni csatában halálosan megsebesült, vérét az ég felé dobta ezekkel a szavakkal: mégis te győztél,

Jézus ellenségei itt ülnek
ezekben a padokban: te meg én.

Galileai! Ekkor is Jézus megbocsátó arcát látta maga fölé hajolni, amiképpen Jézus a keresztfán is imádkozott az ellenségeiért. Napóleon, aki féktelen gőgjében császárrá koronáztatása alkalmával kivette a koronázó főpap kezéből a

császári koronát, és maga tette a fejére azzal a megjegyzéssel, hogy ő nem Isten kegyelméből császár, hanem saját magát tette azzá – ez a Napóleon Szent Ilona-szigeti fogságában bevalotta, hogy ő csak akkor tudta az emberek ezreit fanatizálni, ha közöttük volt, de Jézus, akit csaknem kétezer év múlva is imádattal vesznek körül az emberek, és készek érette meghalni, ez a Jézus mégiscsak az Isten Fia volt. És nézzétek meg Napóleon sírját Párizsban, az Invalidusok templomában: a hatalmas márvány sírt győzelmeinek lobogói veszik körül, és a felette lévő oltáron ott ragyog a kereszt, és rajta megbocsátó fénnel Jézus arca, aki akkor is, ott is imádkozik az ellenségeiért: „Atyám! bocsásd meg nekik; mert nem tudják mit cselekesznek.” (Lk 23,34)

És végül szóljak az emberek magatartásáról Jézus ellenségeivel szemben, szóljak arról, hogy talán elítélőleg, felháborodva beszélsz Jézus ellenségeiről, pedig Jézus ellenségei itt ülnek ezekben a padokban: te meg én. Szólt az elmúlt heti igehirdetés a hazug Kajafásról, hát szóljak én is arról, hogy a konfirmációi órákon újra és újra tapasztalom, hogy a gyermekeink nem ismerik

Jézus életének a legfontosabb részleteit, hogy sokan közülük nem tudják az apostoli hitvallást, a miatyánkot, s akkor eszembe jutnak a keresztszülők, akik ennél a keresztelőmedencénél megígérték, hogy ügyelni fognak keresztyűgyermekük vallásos nevelésére. Vajon nem hazug ajkúak voltak-e ezek? Szóltunk az elmúlt héten a gyáva Pilátusról: hát vajon te védelmére kelsz-e Mesterednek, ha bántalmazza? Szóltunk Júdásról, aki pénzért elárulta Jézust: hát vajon mennyien vannak, akik a meggyőződésüket tegnapról mára meg tudják változtatni pénzért, előrehaladásért? Jézus ellenségei, imádkozzatok előbb magatokért, hogy Isten Fia is imádkozni tudjon a ti bűnbánó lelkeitekért!

A másik csoport, amelyik Jézus keresztye alatt állott, a közömbösök voltak, akik csak bámultak a keresztre, mintha ahhoz semmi közük sem volna. Tudjátok, mi ennek a nagy közömbösségnek ma is az oka? Hogy sokan messze állanak a kereszttől. Messze állanak a kereszttől, mert már nagy az idői távolság, amelyik minket

a kereszttől elválaszt, és a távolság mindent megszépít, még a keresztet is. Távol állanak a kereszttől azért is, mert már megszokták a

sokan messze állanak a kereszttől.

kereszt látását is. Ha megfigyelted már, Jézus szenvedéstörténetének elmondása egy kisgyermek számára, aki akkor hallja először, olyan megrázó, hogy könnyek gördülnek alá a szeméből, viszont a felnőttek már unott arccal, közömbösen hallgatják. De közömbösök azért is, mert nem az ő keresztyűkről van szó, és a más fájdalom és szenvedése hidegen hagyja őket, de egyszerre feljajdulnak, amint odaérnek a kereszt alá, és a szenvedés a maga borzalmasságában tárul fel előttük. Egy bíró számára közömbös a kimondott ítélet, de vajon ugyanilyen közömbös marad-e az arca, ha a saját testvéréről van szó? Egy orvos közömbös arccal tud lehajolni a halálosan beteg gyermeke ágya fölé? Vajon ha egy temetésen nem csupán mint részt vevő közönség veszel részt, hanem te állasz ott a koporsó mellett, amelyik egy számodra drága szívet takar, akkor is közömbösen fogod hallgatni a sírgöröngyök ütemes zaját a koporsó fedelén? Közelebb a kereszt alá, és akkor majd áttöri a te szívedet is a kereszt szenvedése, és felkiáltasz: „Én Istenem, én Istenem, miért hagytál el engemet?” (Zsolt 22,1)

A harmadik a római katonák csoportja a kereszt alatt álló csoportok közül. Ennek a csoportnak a számára hasznot jelent az éltelt ruhái fölött való osztozkodás. Ma is vannak olyanok, akik számára a kereszt és a kereszt egyháza csak haszon szempontjából fontos. Ruháról volt szó; hát igen: vagy tíz évvel ezelőtt sokak számára az egyház csak karácsonyi felruházást, hasznot jelentett. Sokan csak abból a szempontból értékelték az egyházat, hogy vajon összeköttetései révén előnyösebb helyzetet tud-e teremteni az

illető számára. Pénz volt az egyház, mint ahogyan most közvetlenül az istentisztelet előtt is csak pénzért kopogtattak be a lelkészi hivatal ajtaján. S ezek ugyanakkor elfelejtik, hogy az egyház sokkal értékesebb ajándékokat rejt magában. A hamis gyöngyöt viszik el a drága gyöngy helyett, az ékszer foglatát az ékszer helyett, a színes követ a gyémánt helyett. Papini megté-

vannak olyanok, akik számára a kereszt és a kereszt egyháza csak haszon szempontjából fontos.

rése után címerébe egy keresztet vésetett be ezzel a felirattal: megtaláltam a kikötőt. Valóban, az élet sodrában vergődő lelked sehol máshol nem találhat nyugalmat és békét, csak a kereszt alatt. Strindberg ezt mondta a halálos ágyán: *Ave, crux, spes unica!* – Üdvöz légy, kereszt, egyetlen reményünk! Igen, a halál sötétségében az egyetlen reményünk a megváltó kereszt, és ajkunkon felsír a Megváltónak a kereszten elmondott utolsó szava: Atyám, a te kezeidbe ajánlom lelkemet! (vö. Lk 23,46).

Végül ott áll a kereszt alatt a negyedik csoport, akiknek az egyetlen erőssége Krisztus keresztje. De miért kell ezeknek is odaállani a kereszt alá? Mert csak így ismerik fel Jézusban az Isten Fiát, aki egyedül tud rajtuk segíteni. Mária, bár Jézus test szerint a fia volt, mégis csak a kereszt alatt ismerte fel benne, hogy az Isten Fia. János vele együtt járt éveken keresztül, mint a szeretett tanítvány közel állt a szívéhez, és mégis csak a kereszt alatt állva ismeri fel benne a testté lett Igét. A római katona döbbenten kiált fel: Bizony, Isten Fia volt ez! (vö. Mt 27,54) Te is, testvérem, csak a kereszt alatt ismered fel Krisztusban a Megváltót, aki belőled, a bűnös emberből kiformálja vére hullásával azt az arcot, amit Isten felőled a teremtés hajnalán megálmodott. Michelangelóról olvastam, hogy egy ünnepnapon a templomból hazafelé tartva

csak a kereszt alatt
ismered fel Krisztusban a Megváltót

hirtelen megállott egy útban heverő márványtömb előtt, és gyorsan elhozatta a szerszámaikat. Barátai csodálkozva kérdezték, hogy mit akar ünnepnapon ezzel a márványtömbbel? A nagy művész azt válaszolta, hogy ebben a márvány-

tömbben egy angyalarc van elrejtve, és azt neki felszínre kell hoznia. És valóban, rövid idő múlva vésője, kalapácsa nyomán kibontakozott a márványtömbből egy angyalarc. Isten is a kereszt alatt Krisztus hulló vércseppjeivel akarja ezen a legnagyobb ünnepünkön kiformálni a bűnös emberi arcból az Isten gyermekeinek arcát. Ámen.

„Istennek e drága Szentje
Ki a törvényt úgy tisztelte,
Miért halt kereszten s ottan
Olyan árván, elhagyottan?
Bűnhődés miért is érte
Azt, akinek nem volt vétke?

Ezekre a kérdésekre
Választ ad Isten Szentlelke:
Azért, mert mi bűnben éltünk
Ő szenvedett meg miértünk.
Őt terhelte tartozásunk
Így lett Ő a mi váltságunk.

(Hallgrímur Pétursson: *Passió-énekek*. Negyvenötödik ének. Jézus haláláról. 4–5. Ordass Lajos Alapítvány, Budapest, 2013.) Énekelhető evangélikus énekeskönyvünk 72. énekére: Mi Atyánk, ki vagy mennyekben.)

„Pásztorát tőled kaptá néped” (EÉ 313). A lelkeszi hivatal/hivatás teológiai tartalma és alkalmazása a lelkeszi eskü tükrében* 2. rész

A lelkesz helyzete a Magyarországi Evangélikus Egyházban

A lelkeszi hivatal léte és gyakorlása az apostoli tradíció nyugszik, amely az egyház változatlan és ősi öröksége, és amelynek alappillérei az igehirdetés és a szentségek kiszolgáltatása. Érvényben lévő egyházi törvényeink – jogi szövegek lévén – természetesen csak szűkszavú kereteket biztosítanak a lelkeszi szolgálathoz. Ennek megfelelően a lelkesznek alapvető kötelessége az evangélium hirdetése, az egyház építése, a hívők lelkipásztori gondozása, a tanítás, a szentségek kiszolgáltatása, az esketési és a temetési szolgálatok ellátása,¹ az istentiszteletek megszervezése és elvégzése, a lelkeszi hivatal vezetése.² Emellett a törvény szerint elvárható, hogy a lelkesznek meglegyen a szolgálata végzéséhez szükséges belső elhívása, és feddhetetlenül élje a magánéletét, különösen a családi életére vonatkozóan.³

Ez utóbbinál maradvá rögtön meg is állapíthatjuk: bár a törvény elvárásai ellen önmagukban nem lehet kifogásunk, nyomban hozzá kell tennünk azt is, hogy mindez nemcsak a lelkeszre lenne szabad, hogy vonatkozzon! Éppen a helyesen értelmezett egyetemes papságra való tekintettel kell kijelentenünk, hogy nem lehet kétféle magatartásforma, hanem csak az, ami a lelkeszre és világi hívőkre egyaránt érvényes. A szeretet, a megbocsátás, a rendezett családi élet és a keresztyén etika többi sarokpontja nem a lelkeszre, hanem általában véve a keresztyén emberek életének az alapértékei: nem fogadhatjuk el, hogy ezeket többnyire csak a lelkeszektől szokták számon kérni, gyakran egyházon kívüli személyek is – hiszen mindezek éppen olyan joggal várhatók el az egyház bármely más tagjától is!

Ez máris átvezet bennünket a kettős mérce kérdéséhez. Jellemzően része ugyanis az egyházi közbeszédnek az a szemlélet, miszerint az evangélikus egyházban a lelkeszi szolgálatban állók nem alkotnak kiemelt egyházi rendet, nem állnak hierarchikusan a világi hívők felett. Ez a lelkesz személyét tekintve természetesen nem is vitatható. Lelkeszi hivatalukra nézve azonban – mint az a fenti áttekintésből kiderült – ez már nem mondható el, hiszen a lelkeszi hivatal, azaz

nem fogadhatjuk el, hogy ezeket többnyire csak a lelkeszektől szokták számon kérni

* A Soproni Evangélikus Egyházmegye lelkeszi munkaközösségének 2018. szeptember 12-i csornai ülésén elhangzott előadás.

1 III/2005. törvény az egyházi szolgálatról és az egyházi szolgálatot végzőkről 4. §.

2 III/2005. törvény az egyházi szolgálatról és az egyházi szolgálatot végzőkről 36. §.

3 III/2005. törvény az egyházi szolgálatról és az egyházi szolgálatot végzőkről 7. §.

az evangélium nyilvános hirdetésének és a szentségek kiszolgáltatásának feladata páratlan és pótolhatatlan szolgálat, amely nem a kiegészítése, hanem az alapja az egyház létezésének és egyház voltának! Ennek ellenére éppen a közbeszéd által jelzett gondolkodásból kiindulva napjainkra

az evangélium nyilvános hirdetésének és a szentségek kiszolgáltatásának feladata páratlan és pótolhatatlan szolgálat

tekintetében – legalábbis elvileg nem nekik, hanem csakis a laikus gyülekezeti vezetőknek van döntési joguk. Ennek a helyzetnek nem elsősorban a logikátlanságával, még csak nem is a lelkeszi hivatalra és maguknak a lelkeszeknek a személyére nézve megalázó voltával van baj, hanem azzal, hogy élesen ellentmond mindannak a teológiai megalapozásnak, amely az *Amt* mögött meghúzódik. Mindez ugyanis azt sugallja, mintha az evangélikus lelkész nem felelős vezetője, hanem

mintha az evangélikus lelkész nem felelős vezetője, hanem egyszerűen csak alkalmazottja volna a saját gyülekezetének

előállt az a helyzet, hogy egyházunk lelkészeitől a szolgálatuk maradéktalan betöltése mellett még törvényileg elvárunk olyan feltételeket is, amelyek megfelelnek a keresztyén életvitelnek, ugyanakkor számos teológiai kérdésben – például a liturgikus öltözet vagy az istentiszteleti rend egyszerűen csak alkalmazottja volna a saját gyülekezetének, ami nyilván elfogadhatatlan.

Ráadásul ez a jelenleg szakmai, teológiai kompetenciáitól sok esetben megfosztott lelkész az a személy, akinek büntetőjogi felelőssége van a gyülekezet életével kapcsolatban, és ebben a fe-

lelősségben sem a különböző testületi határozatok meghozó, sem a pénzkezeléssel vagy könyveléssel foglalkozó önkéntes munkatársai nem osztoznak. Ugyanakkor a lelkész anyagilag is ki van szolgáltatva egyrészt ezeknek a felelősségben nem osztozó világiaknak, másrészt annak a központi egyházi szervezetnek, amely a fent ismertetett helyzetet előidézti és természetesnek tekinti, és egyre inkább kivieszi a kompetenciákat a lelkész kezéből. Így aztán a teológiai nonszensz konzerválódni látszik, és a lelkészt valóban mindenki csak a gyülekezet alkalmazottjának fogja tartani.

Szélesebb szociológiai összefüggésekbe állítva a kérdést megállapíthatjuk azt is, hogy maga a lelkeszi életpálya komoly paradigmaváltáson ment át a XX. század második felében. Abban az időszakban tehát, amely előttről az egyház legidősebb nemzedékének még megvannak az emlékei, így ezeket az embereket, ezeket az emlékeket gyakran állítják a lelkészek elé egy fajta mérceként. Az evangélikus lelkész az 1960-as évekig jellemzően egyetlen gyülekezetet gondozott, többnyire egy településen, néhány szórvánnyal, így nem jelentett számára különösebb nehézséget az istentiszteleti és kazuális szolgálatok, a hívek évenkénti végiglátogatása mellett a kerti munka, az állattartás, a különböző felújítások irányítása és az azokban való tevékeny részvétel; ráadásul a kor életritmusának megfelelően többnyire valóban könnyen megtalálható és megszólítható volt. Nem is beszélve arról a körülményről, hogy a jelzett időszakig – ekkoriban még kizárólag férfi lelkészekről beszélhetünk – a nők jelentős részéhez hasonlóan a lelkész felesége is gyakran háztartásbeli volt, így az ezzel kapcsolatos teendőknél csak kis része hárult a lelkészre. Napjainkban ez a fajta lelkeszi életvitel és szolgálati beosztás elképzelhetetlen volna, már csak azért is, mert egy lelkésznek nem ritkán eleve két-három, korábban önálló körzetet kell ellátnia.

Ennél nagyobb probléma az, hogy magának a szolgálatnak a súlypontjai is kezdenek áthelyeződni, mégpedig nem egyszerűen a külső, adott esetben kényszerítő körülmények miatt, hanem részben a hívek, részben az egyház központi vezetésének és hivatalainak elvárásai következtében. Így ma az evangélikus lelkésznek a szolgálati idejét az előző korokhoz mérten sokkal inkább az adminisztráció – nem kis részben a belső, egyházi adminisztráció! –, a pályázatok figyelemmel kísérése és az azok kivitelezésében való közreműködés, illetve a közösségszervezési feladatok veszik igénybe. Így vált napjainkra a lelkész sok esetben a gyülekezet menedzserévé, ami bizonyos mértékig nyilván szükséges is, ám soha nem rendelkezhet nagyobb súllyal, mint maga az apostoli szolgálat.

probléma az, *hogy magának a szolgálatnak a súlypontjai is kezdenek áthelyeződni*

Összességében elmondhatjuk, hogy a mai egyházi közvélemény szerint a lelkési szolgálat sokak szemében egy fajta elvárásoknak, emberileg megfogalmazott igényeknek a kiszolgálását jelenti, ami adott esetben találkozhat ugyan a lelkési hivatal objektív rendeltetésével, egészében véve azonban mégsem fedí le azt. A lelkész ugyanis nem a gyülekezetnek, annak tagjainak szolgálja, hanem Krisztusé; nem az egyházközség beosztott alkalmazottja, hanem annak felelős vezetője, akinek szolgálatán keresztül az egyház Ura van jelen népe életében.

A lelkész *ugyanis nem a gyülekezetnek, annak tagjainak szolgálja, hanem Krisztusé*

A lelkési eskü

A Magyarországi Evangélikus Egyház gyakorlata szerint az ősi hagyományhoz csatlakozva ordinációjuk során esküt tesznek a lelkészjelöltek. Minthogy jelenleg – legalábbis elvileg – kétféle, noha egymáshoz nagy mértékben hasonlító ordinációs liturgia van használatban, érdemes átnéznünk a két esküszöveg szinopszist.

Az agenda esküszövege

„Én N.N., esküszöm az élő Istenre, aki Atya, Fiú, Szentlélek, egy igaz Isten, hogy evangélikus lelkési hivatásomnak teljes erőmmel és minden tehetséggel megfelelni igyekezem, az Úr Jézus Krisztus evangéliumát a teljes Szentírás szerint egyházunk hitvallásai értelmében tisztán és igazán hirdetem; a szentségeket Krisztus rendelése szerint helyesen szolgáltatom ki; a reám bízottakat híven pásztorolom, és a lekipásztori titkot megőrzöm; egyházunk törvényes rendjét megtartom és védelmezem; egyházunk építésén nemcsak szóval, hanem példás étellel és szolgáló szeretettel munkálkodom; egész lelkési szolgálatomat odaadó hűséggel végzem Isten dicsőségére és embertársaim üdvösségére. Isten engem úgy segítjen! Ámen.⁴

4 Pröhle Károly (szerk.): *Agenda a Magyarországi Evangélikus Egyház lelkészei számára*. Budapest, 1996, Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya, 447.

A liturgikus könyv eszköze

„Én N.N. esküszöm az élő Istenre, aki Atya, Fiú, Szentlélek, Szentháromság egy igaz Isten, hogy evangélikus lelkési hivatásomnak a szolgálók közösségében teljes erőmmel és minden tehetséggel megfelelni igyekezem. Az Úr Jézus Krisztus evangéliumát a teljes Szentírás szerint egyházunk hitvallásai értelmében tisztán és igazán hirdetem és tanítom. A szentségekkel Krisztus rendelése szerint szolgálók. A reám bízottakat híven pásztorolom, és a lelkipásztori titkot megőrzöm. Egyházunk törvényes rendjét megtartom és védelmezem. Hivatali előjáróimnak készséggel és felelősséggel engedelmeskedem. Egyházunk építésén nemcsak szóval, hanem krisztusi szeretettel és példás étellel munkálkodom. Lelkési szolgálatomat mindenkor odaadó hűséggel végzem, Isten dicsőségére és embertársaim üdvösségére. Isten segítsen erre! Ámen.⁵

A két szöveg között néhány alapvető eltérést tapasztalunk. A liturgikus könyv a lelkési hivatás lelkiismeretes gyakorlására vonatkozó mondatba betoldja „a szolgálók közösségében” kifejezést, utalva arra, hogy a lelkési szolgálat nem egyszerűen egy állás, hanem az egyház közösségében, kiemelten a lelkési hivatal (*Amt*) mögött álló közösség részeként végzett munka. Ez esetben nem jogi vagy szociális, hanem teológiai fogalomként kell értelmeznünk a közösséget, pontosan úgy, ahogyan a niceai hitvallás egyetemes anyaszentegyházként nevezi meg a Krisztusban hívők közösségét.

További fontos betoldása a liturgikus könyv szövegének az evangélium hirdetésére és tanítására vonatkozó kijelentés. Itt sem csupán stiláris különbségről van szó, hanem annak megfogalmazásáról, hogy a lelkész által végzett igeszolgálat a tanúságtételnek és az ige értelmezésének, magyarázatának feladatát egyaránt magában foglalja. Hogy ez utóbbinak hogyan kell végbe mennie, arra mindkét szöveg egyformán utal: „a teljes Szentírás szerint egyházunk hitvallásai értelmében tisztán és igazán”.

A liturgikus könyv a lelkési szolgálatnak az egyházi keretekben való végzéséről szólva megemlíti, hogy a lelkész nemcsak általában véve kell, hogy megtartsa az egyház törvényes rendjét, de hivatali előjáróinak készségesen és felelősséggel engedelmeskedni tartozik. Ez kifejezetten az egyházjog területét érintő megjegyzés.

Végül: míg az agenda a születésekor elvárt terminológia szerint a lelkész személyes példaadásáról szólva szolgáló szeretetről beszél, addig a liturgikus könyv ezt egy másik – az elmúlt évtizedek teológiai torzulásai által nem kompromittált – biblikus kifejezésre cseréli: „krisztusi szeretettel”. Ez azonban ismét csak több pusztá szóhasználatnál, hiszen az itt említett szolgáló szeretet a gyakorlatban kiszolgálást jelentett, a krisztusi szeretetben pedig benne van a felelős nemet mondás vagy kritika gyakorlása is.

Megjegyzendő ezeken felül, hogy míg az agenda az ordináció rendjében az apostoli hitvallás, addig a liturgikus könyv következetesen a niceai hitvallás elmondását kapcsolja a lelkési eskü-

5 *Evangélikus istentisztelet. Kazuális, szentelő és áldó szolgálatok. Kézirat.* 201. https://liturgia.lutheran.hu/evangelikus-istentisztelet-2013-liturgikus-koenyv-ii/22_ordinatio.pdf/view (letöltve: 2018. november 11.).

höz. Van ennek jelentősége? Nem kevés, hiszen az apostoli hitvallás mint kereszteselési hitvallás egyszerűen az egyetemes papság hitvallása, míg a niceai hitvallás kifejezetten az egyház tiszta és igaz tanításának megvallása, vagyis annak, amely felett a lelkészi hivatal (*Amt*) feladata őrködni, és amelyet a felszentelendő lelkészjelölt szolgálata során kételkedés nélkül képviselni köteles.

A lelkészi eskü hangsúlyai szolgálatunkban

A lelkészi eskü nem munkaköri leírás, hanem liturgikus, tehát teológiai szöveg, ennél fogva egy egyszerű jogi meghatározáshoz képest alkalmasabb a lelkészi szolgálat körülírására, legalábbis annak alapjait tekintve. Megállapíthat-

juk, hogy a formula keretes szerkezetű abban az értelemben, hogy az eleje és a vége döntően a lelkészi hivatásról szól, azaz hogy a lelkész szol-

A lelkészi eskü nem munkaköri leírás

gálatát teljes erejével és tehetségével, illetve odaadó hűséggel igyekszik végezni. A kettő között találjuk a lelkészi hivatalra, az *Amtra*, vagyis az igehirdetésre, a szentségek kiszolgáltatására, a lelképásztori szolgálatra, az egyházjogi vonatkozásokra és a személyes példaadásra vonatkozó pontokat.

E pontok közül az igehirdetés szolgálata az első és egyben a legfontosabb. Az *Amt* páratlanságát és megkerülhetetlenségét éppen az adja, hogy Krisztus nem eseményekben, élményekben és közvetlen megnyilatkozásokban, hanem az írott és hirdetett igében szól népéhez, illetve ahhoz – és a szentségekhez – kötve végzi Szentlelke által a hit megeremtésének titokzatos munkáját, ahogyan azt az ágostai hitvallás 5. cikke is kijelenti.⁶ Így nem véletlen, hogy a lelkészi eskü pontos és semmiféle kibúvót nem engedélyező módon határozza meg az igehirdetés szolgálatának tartalmát. Vagyis az evangélikus lelkésznek Jézus Krisztus evangéliumát a teljes Szentírás szerint, az evangélikus egyház hitvallásainak értelmezésében, ebből következően pedig tisztán és igazán kell hirdetnie. Mit jelent ez? Azt, hogy az evangélikus lelkész a szószéken állva nem magyarázhatja önkényesen, összefüggéseiből kiragadva, nem Jézus Krisztus személyére és megváltó szolgálatára koncentrálva az írott ígét. Sokak számára talán felesleges kööttséget, talán megmosolyognivaló avittságot jelentenek a IV. századtól a XVI. századig tartó hosszú időszakban formálódó hitvallási irataink, valójában azonban éppen ezeknek a korlátai védelmeznek meg attól, hogy eltévelyedjünk a korszellem által elénk tárt kísértések között, és megmaradjunk az egyház tiszta és igaz, a változó korok által is változatlanul hagyott tanításnál. Krisztus XXI. századi népe éppen úgy csak a tiszta és igaz evangélium révén juthat el az üdvösséget megragadó hitre, mint ahogyan a IV. vagy a XVI. században élt elődeink is. Itt nincs

6 „Azért, hogy erre a hitre eljussunk, rendeltetett az evangélium tanításának és a szentségek kiosztásának a szolgálata. Mert az ige és szentségek mint eszközök által kapjuk a Szentlelket” (Bódi E. – Reuss A. ford.). *Ágostai hitvallás...* Budapest, 2008, Luther Kiadó, 23. /Konkordiakönyv. A Magyarországi Evangélikus Egyház hitvallási iratai, 2./ (1. jz.), 23.

helye semmiféle szubjektívásnak. Éppen ezért elfogadhatatlan, hogy az utóbbi néhány évben a lelkési eskü szövegében önkényes relativizálás történt, és bizonyos ordinációk alkalmával a szöveg így hangzott el: „egyházunk hitvallásának ismeretében”. A kérdés talán kényes, de ebben az esetben joggal merülnek fel kételyek az amúgy nyilván érvényes – hiszen az egyház

Itt nincs helye semmiféle szubjektívásnak.

püspöke által végzett – ordinációval kapcsolatban, minthogy ez a megváltoztatott formula szélesre tárja a kiskaput a lutheránus hitvallásoktól eltérő, téves tanítások hirdetése előtt.

Az igehirdetéssel szorosan összefügg a szentségek kiszolgáltatásának kérdése. A lelkési eskü erre vonatkozóan kimondja, hogy a keresztséget és az oltáriszentséget Krisztus rendelése szerint kell kiosztania a lelkési szolgálatot végzőnek. Az ágostai hitvallásból merített formula nem egyszerű formáság, hanem nagyon is fontos megköttést jelent a lelkész számára. Azt jelzi ugyanis, hogy nem emberi elvárások, romantikus hagyományok, helyileg kialakult kultúrprotestáns beidegződések vagy a korszellem által diktált divat által meghatározott, hanem a Krisztus rendelésében és az arra felépített apostoli tradícióban rögzített módon kell szolgálnia a szentségekkel! Számos szomorú és elrettentő példát lehetne idézni ennek ellenkezőjére, amire természetesen nincs mód. Mindenképpen utalunk kell azonban arra, hogy például az úrvacsora ünneplésének gyakoriságát nem a helyi világi vezetők ízlése vagy a már bizonyítottan nem lutheránus gyökerű XIX. századi hagyomány kellene, hogy megszabja, hanem a szentség vételére buzdító, az utolsó vacsorán elhangzó krisztusi szó. Ugyanígy elfogadhatatlan, ha a lelkész önkényesen megváltoztatja a keresztségnél elhangzó áldás szövegét, és kihagyja a „bűnötet megbocsátotta” kifejezést, abból a megfontolásból, hogy a megkeresztelt kisgyermeknek amúgy sincsenek bűnei – pedig a kifejezés az eredendő bűnre vonatkozik, amelynek tagadása elfogadhatatlan tévtanítás.⁷ Ezek a kérdések megkerülhetetlenül napirenden tartják a lelkész személyes felelősségét!

A lelkési eskü harmadik pontja a lelkipásztorkodásra vonatkozik. Kritikai megjegyzésként itt sem hallgathatunk arról, hogy a keresztyén lelkipásztorkodás soha nem lehet független az igétől: nem tehetünk egyenlőségjelet a mentálhigiénés terápia, valamint a gyónás, illetve a lelkipásztori beszélgetés közé! Ráadásul emlékeztetnünk kell magunkat egyrészt arra, hogy egyházunkban – sajnos leginkább csak elvileg – létezik a magángyónás, amelyre nem csupán a konkrét mentális nehézségekkel küszködőknek vagy nehéz élethelyzetben lévőknek, hanem a bűnösöknek, vagyis mindannyiunknak szüksége van; másrészt pedig arra, hogy Jézus Krisztus nem az automatikus feloldozást, hanem a kulcsok hatalmát bízta apostolaira és azoknak utódaira, azaz a lelkésznek adott esetben kötelessége az oldás helyett a kötést alkalmazni, és nem feloldozni a bűnét nem bánó embert. (Persze erre a gyakorlatban csakis akkor kerülhet sor, ha

7 Az áldás szövege: „A mindenható Isten, Jézus Krisztus Urunk Atyja, aki téged vízzel és Szentlélekkel újonnan szült, és bűnötet megbocsátotta, erősítsen meg téged kegyelmével az örök életre!” *Evangelikus istentisztelet. Liturgikus könyv.* Budapest, 2007, Luther Kiadó, 618.

a lelkészt nem a gyülekezet készségesen rendelkezésre álló alkalmazottjaként kezeli az egyház, hanem apostoli szolgálatban álló lelki vezetőként!)

Nem tanulság nélküli a lelkési eskü következő pontjának, az egyházi törvények megtartására és az előjáróknak való felelős engedelmességre vonatkozó résznek az átgondolása sem. Már csak azért sem, mert a Magyarországi Evangélikus Egyház jogi struktúrája a történelem során alapos torzuláson ment át. Jelenlegi rendszerünk ugyan megőrizte a tradicionális episzkopális keretek egy részét, de jól nyomon követhető református hatásra egyre inkább átalakult zsinatpresbiteri rendszerré, amelyben alapvetően a világi elem van meghatározó helyzetben még azokon a területeken is, amelyeken ennek nem lehetne létjogosultsága. Láthattuk, hogy magát a lelkészt is gyakran csak egyszerű alkalmazottként sorolják be ebben a rendszerben. Messzire

vezetne, de érdemes belegondolni abba, hogy az említett torzító hatáson kívül a lelkész szolgálatát irányítani és nem segíteni próbáló presbitériumok mögött nem a középkori kegyúri rendszer él-e tovább ilyen rejtett módon: a gyülekezet tartja el a lelkészt, tehát a lelkésznek a gyülekezet elvárásai szerint kell végeznie a szolgálatát. Mindenesetre nem könnyű megfelelni jó lelkiismerettel a törvényeknek egy sok szempontból amorf rendszerben, hiszen az egyre inkább a világi demokrácia látásmódjával operáló egyházjog nem minden esetben van tekintettel a teológiai hangsúlyokra. Ráadásul az e háttéren létrejött egyházi fórumok, az Országos Iroda alkalmazottjaitól kezdve a presbitériumokig időnként úgy viszonyulnak a lelkészekhez, mintha ők maguk is egyházi előjáróik volnának, holott ez semmiképpen nincs így! Ebben az összefüggésben lehet különösebb jelentősége a liturgikus könyv formulájában a „felelősséggel” kifejezésnek: előállhatnak ugyanis olyan helyzetek, amikor a lelkésznek éppen az apostoli szolgálat által rárótt köteleességek tükrében nem kell, nem szabad engedelmeskednie bizonyos egyházi törvényeknek vagy előjáróknak. Elődeink pontosan ezt élték át a reformáció korában: semmi nem garantálja, hogy napjainkban vagy a jövőben nem kerülünk ilyesfajta választak elé.

A lelkési eskü végül a személyes példamutatást állítja a középpontba, amivel megfelel az egyházi szolgálatban állók magatartására vonatkozó biblikus tanításnak (vö. 1Tim 3,1–13; Tit 1,5–9). Mindemellett szükséges ismét hangsúlyozni, hogy a lelkészre elvileg nem vonatkozhatnak külön etikai előírások, hiszen a „krisztusi szeretet” és a „példás élet” valamennyi hívőre egyformán vonatkozik, hivatásbeli állapottól és minden mástól függetlenül.⁸ Itt megint beleütközünk a kettős mérce falába, amikor kompetenciák és jogok tekintetében a lelkészt többnyire a szabadegyházi gondolkodásnak megfelelően pusztán a hívek egyikének tekintjük, akinek legfeljebb speciális

a Magyarországi Evangélikus Egyház jogi struktúrája a történelem során alapos torzuláson ment át.

a „krisztusi szeretet” és a „példás élet” valamennyi hívőre egyformán vonatkozik

8 Ebben az összefüggésben igencsak logikátlan, hogy a világi tisztségviselők vonatkozásában mind az agendában, mind a liturgikus könyvben egyedül az egyházközségi felügyelő és a presbiterek esküszövegében szerepel a „magam is példásan élek” formula.

feladata van a gyülekezetben, míg ha a terhekről, elvárásokról van szó, nyomban átértékelődik olyan kiemelt szereplővé, akinek kötelessége jó példával elől járva mintegy személyében megtestesíteni az *Amtot*; ha pedig nem felel meg ennek, az egyházi törvénykezés adott esetben még büntetheti is őt. A közbeszéd rendszerint persze azt az ellenvetést hozza fel ezzel kapcsolatban, hogy a tiszteletet ki kell érdemelni; ez igaz is, de csak a személy iránti tiszteletre vonatkozólag. Magának az *Amtnak* a tisztelete ugyanis nem a lelkész személyiségén, alkalmasságán vagy alkalmatlanságán múlik, hanem azon a tényen nyugszik, hogy az igehirdetés és a szentségek kiszolgáltatásának páratlan szolgálatát Jézus Krisztus állította egyháza életének középpontjába. Nyilvánvaló persze, hogy a lelkészt éppen ez kötelezi a személyes példamutatásra; ám ez a körülmény nem ad felmentést a világi hívek hasonló mértékű elköteleződése alól.

Amennyiben a lelkési eskünek a szolgálatra vonatkozó pontjait sorrendiségnek fogjuk fel, el kell fogadnunk azt is, hogy az igehirdetés és a szentségek kiszolgáltatása, illetve a kulcsok hatalmának gyakorlása megelőzi a lelkipásztorkodást, a hivatali és egyházi rendet, illetve a lelkész személyes példamutatását. Napjainkban viszont mintha hajlamosak lennénk felcserélni ezt a fontossági sorrendet, és elhithetni magunkkal, hogy elsősorban a lelkész vonzó személyisége építi a gyülekezetet, nem pedig az ige és a szentség, illetve az azok által munkálkodó

Szentlélek. Ha ebbe az irányba mozdulunk el, nem csodálkozhatunk azon, hogy végzetesen torzul az egyházképünk, ebből adódóan pedig reménytelenné válik a jövőnk.

Napjainkban *mintha hajlamosak lennénk felcserélni ezt a fontossági sorrendet*

Reményteljes összefoglalás

Láthattuk, hogy a lelkési hivatal, az *ordo* vagy *Amt* szilárd és komoly teológiai beágyazottsággal bír. Tartalma szerint nem az egyetemes papság kiterjesztése, nem egy praktikus munkamegosztás eredménye, de nem is egy olyasféle közbenjárói szolgálatot végző rend, amilyen az áldozatok bemutatásával megbízott ároni papság volt, hanem a Jézus által tanítványaira ruházott apostoli szolgálat továbbélése, amely a tiszta és igaz evangélium hirdetésére és a szentségek helyes kiszolgáltatására ad felhatalmazást az apostoli szolgálattal megbízott szolgálattévők közösségében. (Ez az a bizonyos apostoli folytonosság, a *successio apostolica*, amelyet gyakran hajlamosak vagyunk negligálni, mintha a lutheránus egyházban nem is létezne, leginkább persze azért, mert római katolikus testvéreink – helytelenül! – magukra nézve értelmezik!)

Azt is láthattuk, hogy a lelkési hivatalnak ez a fajta értelmezése végzetes torzulásokat szenved napjainkban, és az egyházi közgondolkodás egyre inkább abba az irányba mozdul, mintha az apostolok utódjaként szolgáló lelkészek csupán a gyülekezetek speciális feladatokkal megbízott alkalmazottjai lennének, nem pedig felelős vezetői. Szomorú jele ennek a folyamatnak az, hogy a lelkészek kezében egyre kevesebb kompetencia összpontosul, és ezért sok lelkész valóban kénytelen a gyülekezte világi vezetőinek – teológiailag nem egyszer helytelen – dön-

tései alapján végezni a nem tőlük, hanem az egyház Urától kapott szolgálatát. Ez a szemlélet semmiképpen sem segíti az egészséges, apostoli egyház megőrzését.

A személyes lelkészi hivatás titokzatosabb jelenség, mint maga az *Amt.* Hogy miképpen indít arra a Szentlélek egyeseket, hogy akár mostoha körülmények közepette is magukra vegyék az *Amt* terheit, ez valóban a Szentlélek titka. Ha pedig az ő titka, akkor az a reménység is élhet bennünk, hogy akit erre kiválaszt – és akit aztán a püspök erre szabályosan felszentel –, annak elegendő hitet, erőt és bölcsességet is ad arra, hogy akár a körülmények ellenére is megmaradjon az apostoli szolgálatban. Annyi bizonyos, hogy az egyházat nem más tartja meg, mint amire a lelkészi hivatal szolgál: az ige és a szentségek. Ahol ezek rendben megvannak, ott van egyház, akár tagjainak alkalmatlansága, sőt nyakassága és engedetlensége ellenére is.

Bár nem a lelkészi, hanem a házassági esküvel kapcsolatban, de egyházunk egyik liturgikus könyve felhívja a figyelmünket egy jelentős tényre: „Maga az eskü szó rokon az esedezéssel: lényege szerint Isten segítségül hívása az életre szóló elhatározásunk mellett.”⁹

Így tehát a Magyarországi Evangélikus Egyház lelkészeiként meglehet az a reménységünk, hogy amit kimondtunk lelkésszé szentelésünk napján, azt az egyház Ura nem magabiztos fogadkozásként, hanem alázatos imádságként hallgatta meg. Ha pedig mégsem így volt, akkor

most sem késő: kérjük az egyház Urát, hogy ne hagyjon el minket, hanem önmagunk ellenére is tegyen késszé bennünket, apostolutódokat arra a szolgálatra, amelyre annak idején tanítványait elhívta, és amelynek révén ígérete szerint megtartja egyházát a világ végezetéig (Mt 16,18).

Érdemes talán minderre szolgálatvégzésünk közben szüntelenül emlékeztetnünk magunkat Luther úgynevezett sekrestyeimádságának segítségével: „Uram, Istenem! Te püspökké/lelkipásztorrá tettél engem az egyházban, de látod, mennyire alkalmatlan vagyok ilyen nagy és nehéz szolgálatra. Ha nem segítéssel volna, már régen elrontottam volna mindent. Ezért téged hívlak segítségül. Örömmel állítom szolgálatodba szívemet és számat. Taníts, hogy taníthassam népedet. Segíts, hogy ígédet szüntelenül szívemben forgassam, és elmélkedjem rajta. Tégy követeddé, Uram, és semmiképpen el ne hagyj, mert ha magamra maradok, hamarosan elrontok mindent. Ámen.”¹⁰

az egyházat *nem más tartja meg, mint amire a lelkészi hivatal szolgál: az ige és a szentségek.*

kérjük *az egyház Urát, hogy ne hagyjon el minket*

9 *Agenda...* (21. jz.), 373.

10 *Evangélikus istentisztelet...* (25. jz.), 24–25.

A diadalmas szent kereszt. Luther Márton – a kereszt teológusa 2. rész*

1.5. Függelék: Arisztotelész és a többiek. Filozófiai tételek (29–40. tétel)

A *Heidelbergi disputáció* utolsó 12 tételével nem szoktak foglalkozni. Vajon miért? Talán a szöveg nehézsége és korhoz kötöttsége miatt? Esetleg Luther iránti tapintatból, aki nagyon nem kedvelte őket, hiszen a tizenkettőtől még ő maga is csak háromhoz fűzött magyarázatot?

A filozófiai tételeket ma (is) a Szentírás miatt mellőzik, mivel csak zavart okozna a legsúlyosabb és legnehezebb teológiai kérdések megértésében és megértetésében. A XVI. században a filozófiát magasan az Isten igéje fölött jegyezték. A kor teológiája Arisztotelész vállán nyugodott. Amikor Luther a Szentírás világossága, tiszta és igaz tanítása mellett síkraszállt, így fakadt ki: „A filozófia egy »torz bűvészmutatvány«, amely csak arra jó, hogy az embert elriassza a bibliaolvasástól, a Szentírás megvetésére tanítson, hogy ezáltal ezt a pestist az egyházban mindenütt uralomra juttathassa. Semmi kétség, a teológiában olyan a filozófia, mint egy nagyvárosban a pestis.”¹

Luther 1Kor 3,18 szerint vallja, hogy aki bölcs akar lenni, annak előbb bolonddá, mégpedig Krisztus bolondjává kell lennie. Pál igéjének legfőbb akadályozói a filozófusok, a bölcselők, melyek éppen ezt a bolonddá levést akadályozzák. Ahogyan az asszony is elcsábult kezdetben az okossá levés lehetőségétől, úgy teszi az embert a sok ismeret és tudás felfuvalkodottá, elbizakodottá. Krisztus kegyelme nélkül minden tudás visszas önkielégítés, amelyet a Szentírás kezdettől fogva kárhoztat. (Luther itt a szexualitás hasonlatával él, amiért őt korunk embere nyilvánvalóan megmosolyogja. A reformátor szerint a nemi ösztön kielégítésének kettős célja van: egyrészt a másik boldoggá tévése, másrészt utódok nemzése. Akár elismerjük, akár nem: a „gyönyör visszas kielégítése” sok egyéni és családi tragédiának, többek között sok válásnak is, okozója.)

Ahogyan az ember megbabolázatlan vágya a házasságot és a családot, úgy a sátán szajhája, az ész a teológiát, az Isten igéjével foglalkozó tudományt tette tönkre a sok lábjegyzetével, idézetével, tudományosság látszatába öltöztetett nagy tudakosságával. 1517. október 31-én – John Osborne Luther-drámájában – a reformátor ezt is mondta a szószerkről: „A sátán szajhája az ész. Apja bűzös bakkecske volt, Arisztotelész, aki azt tanította, hogy az embert az erkölcsös cselekedetei teszik jóvá.”²

* Elhangzott a Soproni Evangélikus Egyházmegye 2018. április 11-én, Potyondon tartott LMK gyűlésén.

1 Jakabné Csizmazia E. – Weltler Ö. – Weltler S. ford. Luther: *A szolgálai akarat* 2. jav. kiad. Budapest, 2006, Magyarországi Luther Szövetség, 24. /Magyar Luther Könyvek, 11./ (13. jz.), 24.

2 Osborne Luther drámájából vett mondat, amit Luther az író szerint 1517. október 31-én a szószerkről mondott. A magyar fordítás (mivel csak részletek jelentek meg belőle valamikor a hatvanas években) elérhetetlen.

Luther alapján véve nem Arisztotelészre haragszik, hanem azokra, akik a tanítását nem értették meg jól, továbbá nem a jóra használták, amikor belekeverték a teológiába, mint Aquinói Tamás, aki az egész teológiáját Arisztotelész filozófiájára építette.

A másik bökkenő, hogy a különféle iskolák bölcselei egyre nagyobb mértékben tévelyedtek el Arisztotelész filozófiájától, mint ahogyan napjainkban sok, magát az „evangélikus” jelzővel illető ember Luthertől. Ám ha helyesen értették volna is meg, és helyesen értelmeznék is a nagy filozófust, akkor sem segíthetne rajtuk, mivel maga a filozófia, a bölcsekedés is csak egy lepel, amely elsősorban nem a szíveket takarja, mint a zsidóknál, hanem a józan emberi értelemre borít fátylat. Luther e 12 zárótétellel egyértelműen világossá teszi, hogy egyetlen teológus sem menekülhet a filozófia elefántcsonttornyába. Tetszik, nem tetszik, nekünk a Jézus Krisztusról szóló bizonyossággal kell foglalkoznunk.

Amikor a kor legnagyobb gondolkodóját arra ösztökölték, hogy írjon valamit Luther ellen, Erasmus (nagy bölcse) sokáig kérette magát, végül aztán a szabad akarat témáját választotta. A *Heidelbergi disputáció* negyven tétele tehát maradt az Ágoston-rendiek belügye. Viszont nagy nyilvánosság elé lépett, amikor Erasmusnak a szabad akaratról szóló könyve 1524-ben megjelent, majd rá egy évre a szolgálai akaratról szóló reformatori válasz is megérkezett. A szakemberek véleménye szerint ez Luther legalaposabban kidolgozott teológiai műve! Az a tény pedig, hogy Erasmus az öt közül csak a második ellen tudott és mert szót emelni, ékesen bizonyítja, hogy kimondatlanul bár, a többivel még ő is egyetértett. Valóban: a szabad akaratról el lehet vitatkozgatni, de az Isten törvényéről és az evangéliumáról, a dicsőség és a kereszt teológusáról szóló lutheri tételek megkérdőjelezhetetlenek.

Ezt a részt egy idézettel zárjuk, amelyet Luther a szabad akarral kapcsolatban tett: „Ha a »szabad akarat« kifejezést mégsem akarjuk teljesen elvetni (bár ez volna a leghelyesebb és a legkegyesebb), úgy legjobb tudásunk szerint tanítsuk, hogy azt mindenki helyesen értse: a szabad akarat nem irányulhat a felettünk való dolgokra, csak az alattunk lévőkre. Tudja meg tehát mindenki, hogy pénz, birtok dolgában joga van azt úgy használni, és azt tenni vele, amit akar (bár ezeket is az Isten szabad akarata irányítja), de üdvösség és kárhozat dolgában az embernek nincsen szabad akarata, mivel rabszolga, vagy az Isten, vagy a sátán akaratának az uralma alatt.”³

2. „Talpig nehéz hűségben” négy bibliai paradoxon. Keresztteológia – keresztteológia

Waltherr von Loewenich *Theologia crucis* című művét⁴ a *Heidelbergi disputációval* kezdi. Szerinte a 28+12 tételt öt pontban lehet összefoglalni.

1. A keresztteológia kinyilatkoztatási teológiaiaként éles ellentétben áll a spekulációval.
2. Isten kinyilatkoztatása indirekt, rejtőzködő kinyilatkoztatás.

3 Jakabné Csizmazia E. – Weltler Ö. – Weltler S. ford. Luther: *A szolgálai akarat...* (13. jz.), 60.

4 Loewenich, Walter von: *Theologia crucis. A kereszt teológiája Luthernél.* Budapest, 2000, Evangélikus Sajtóosztály – Magyarországi Luther Szövetség. /Magyar Luther Könyvek, 8/ (6. jz.).

3. Isten kinyilatkoztatása nem a cselekedetben, hanem a szenvedésben ismerhető fel.
4. A rejtőzködő Isten megismerése a hit feladata.
5. A keresztheológia megismerése a szenvedés gondolatának gyakorlati megismerése.

Idézek az 5. pontból: a keresztheológiában a szenvedése a főhely. „A kereszt által leromboltatnak a teremtés művei, és keresztre feszítették Ádám, aki e művek által inkább »épül«. Ezért nem menekül a szenvedés elől, mint a dicsőség teológusa, hanem a legdrágább kincsnek tartja azt. Szeretettel fordul oda mindahhoz, ami alacsony és csekély, ez a »keresztnek a keresztből született szeretete, amely nem oda vonzódik, ahol az őt gyarapító jót megtalálhatja, hanem ahová ő juttathat jót a rossznak és a jót nélkülözőknek.« Mert mint »semmivé lett a kereszt és szenvedés által« tudja, azért válnak széppé a bűnösök, mert a Krisztus szeretetében sütkéreznek.”⁵

Hasonlóan fejezi be a Gerhard O. Forde tanulmányát fordító Fabiny Tibor is, aki a könyv zárszavában szemléletesen állítja elénk a dicsőség és a kereszt teológusát. „A középkori filozófia úgy vélte, hogy Isten megismerhető. A természetben végső soron minden Istenre utal. Ebből következik, hogy az ember a titkok mögé láthat. Luther szerint ez a nézet gyökereiben téves, mivel Isten a kereszten tette láthatóvá, hogy mit tett értünk és miattunk. A kereszt teológusa nem akar a kereszt »mögé« látni, számára a kereszt nem transzparens, hanem tükör. Mózes is a dicsőség teológusa akart lenni, éppen úgy, mint Zebedeus két fia, akik Krisztus dicsőséges trónja mellett szerettek volna helyet foglalni. Valamennyi hozzá hasonlóan szól a figyelmeztetés: »Hátulról meglátsz engem, de orcámat nem láthatod« (2Móz 33,23). Már-már blaszfémia, amikor Luther

ennek az igének az alapján kijelenti: »A kíváncsi Mózesnek Isten nem az arcát, hanem a hátsó felét mutatja! Isten ördöggé lesz, s a pokolra visz azért, hogy mi a mennybe mehessünk.« A dicsőség teológusa a saját vallásos hitében felfuvalkodik,

A kereszt teológusa nem akar a kereszt »mögé« látni,

megkeményedik. Sőt: még a kereszt teológusai sem mentek ettől a kísértéstől. Nézzünk csak körül! Sokan vannak, akik látványosan vállalják mások szenvedését – kívülről. Csak ne kelljen túl sokat fáradozni értük! Időnként körutakat teszünk az elnyomottak és szegények érdekében, szolidaritást vállalunk velük, mint Jézus, aki a példaképünk. »A nyomor szereti a társaságot.« Íme, a teológiánk: Krisztus megalázta magát, alászállt a szenvedő világba, ezért nekünk is ezt kell tenni, akkor is, ha fájdalmas és kényelmetlen. Ha nem tudjuk elérni célunkat a szenvedés elkerülésével, akkor belépünk a szenvedésbe. Ezért hallunk manapság annyit a szenvedőkkel való szolidaritásról, mintha bizony ez valami hétvégi program volna. A bűnösök nem szépek! Azért válnak széppé, mert Krisztus Isten szeretetével ékesítette fel őket!”⁶

5 Loewenich: *Theologia crucis...* (6. jz.), 20.

6 Fabiny Tibor: Utószó. In Forde, Gerhard O.: *Ki a kereszt teológusa? Gondolatok Luther Heidelbergi disputációjáról.* Budapest, 2005, Magyarországi Luther Szövetség, 122–123. /Magyar Luther Könyvek, 10./ (20. jz.), 122–123.

Weltler Ödön így fejezi be az 1986-ban tartott előadását: „A gyülekezeti nap alkalmából Stuttgartban (1978. május) Isten egyik szolgája a nyitó igehirdetésben többek között a következőket kiáltotta a tömegnek: »Ha ebben a pillanatban egyházunk terrénumára és teológiájára mondhatok valamit, akkor csak ezt: térjünk hát vissza nagy szenvedéllyel a golgotai keresztesztelésről szóló üzenetéhez!«

Ne másol tapasztaljuk meg az életet, mint a keresztre feszített Istennél! [...] Ehhez még egy idézet abból a rövid beszédből, amelyet a katolikus teológus H. Küng Karl Barth gyászünnepe alkalmából tartott. Szavait korunk nagy teológusával folytatott beszélgetésére emlékezve zárta: [...] »' [...] ha egyszer jó a nap, amikor Uram színe elé kell járulnom, akkor nem a cselekedetimmal fogok jönni, sem a dogmatikaköteteimmal a háti puttonyomban. Ezen az összes angyal nevetne. Nem is azt fogom mondani akkor, hogy mindig a jót akartam, és a hitem igaz volt. Akkor csak egyvalamit fogok mondani: Uram, irgalmazz nekem, szegény bűnösnek!'...« Küng még hozzátézi: »Ez a keresztyének közös hite.« Ámde ezt csak a kereszttel lehet megélni. Az evangélikus teológia és egyház legfontosabb feladata és szolgálata, hogy ezt a keresztről szóló ígét tanítsa és hirdesse. Luther Márton ezt már 1518-ban világosan tanította egyházának és azoknak a rendtársainak, akikért felelősséget érzett. – Akkoriban ez a hit nem minősült a keresztyénség közös hitének. Az akkori egyház a »dicsőség« fényében élt, és nemigen értette meg, amit Isten a kereszten a bűnösökért tett.”⁷ (És a ma egyháza melyik dicsőség fényében sütkérezik?)

A dicsőség teológusa rossz teológus, a kereszttel teológusa jó teológus!

legfontosabb feladata marad ma és mindenkor, hogy a keresztről szóló ígét hirdesse.

2.1. A keresztyén igazság dicsősége

„[...] láttuk az ő dicsőségét, mint az Atya egyszülöttjének dicsőségét, telve kegyelemmel és igazsággal” – hirdeti János evangélista (Jn 1,14b). Ez nem a világ, emberek szerinti dicsőség, hanem Isten kegyelemmel és igazsággal teljes keresztdicsősége. A kereszttel teológiája is dicsőségteológia, a kereszttel is van dicsősége, mégpedig az Emberfia dicsősége (Mt 16,27; 19,28; 24,30).

A dicsőség és a kereszttel polémiája nem Luther találmánya. Jézus Krisztus igehirdetésében kezdettől fogva ez az egyik legfőbb teológiai kérdés: e kettő megkülönböztetése.

Urunk szolgálata az evangélisták szerint e nagy vízváltáson kezdődik, amikor az ördög megmutatja neki „a világ minden országát és azok dicsőségét” (Mt 4,8). A végén pedig, ami-

A dicsőség és a kereszttel polémiája nem Luther találmánya.

7 Varga-Gedő K. ford. *Disputationen. Három vitairat II. Lutherrel találkozunk*. Pápa, 2011, Weltler Sándor magánkiadása, 27.29. (11. jz.), 27.29.

kor a tanítványok még mindig nem értették, Jézus e szavakkal próbálja megnyitni a vakok szemét: „»Hát nem ezt kellett-e elszenvednie a Krisztusnak, és így megdicsőülnie?«” (Lk 24,26) És: „»Nem mondtam-e neked, hogy ha hiszel, meglátod az Isten dicsőségét?«” (Jn 11,40)

Íme, néhány ige Krisztus és a világ dicsőségéről: „»Én nem fogadok el dicsőséget emberektől«” (Jn 5,41). Aztán Jézus nyugtalanító kérdése: „»Hogyan tudnátok hinni ti, akik egymástól fogadtok el dicsőséget, de azt a dicsőséget, amely az egy Istentől való, nem keressitek?«” (Jn 5,44) A legtömörebb, tételszerű összefoglalása: „»Én nem keresem a magam dicsőségét«” (Jn 8,50a). Jól tudja, hogy „»[h]a én [ti. Jézus] dicsőíteném magamat, a dicsőségem semmi volna«” (Jn 8,54a). E sor végén pedig ott áll a kétségbevonhatatlan tény szomorú magyarázata: „Mindazáltal a vezetők közül is sokan hittek benne, mégsem vallottak színt a farizeusok miatt, nehogy kizárják őket a zsinagógából; mert többre becsülték az emberektől nyert dicsőséget, mint az Isten dicsőségét.” (Jn 12,42–43)

Külön tanulmányt érdemelne Jn 11,4, ahol Jézus így szól a tanítványaihoz barátja betegségével kapcsolatban: „»Ez a betegség nem halálos, hanem az Isten dicsőségét szolgálja«”. Ismert (és nagyon elkoptatott) a mondás: Egyedül Istené a dicsőség! (Feltéve, ha ő kapja.) Mindenestre a tíz leprás meggyógyítása példázza, hogy alig-alig. Csak egy idegen tért vissza, hogy dicsőítse Istent. Mikor hallottunk igehirdetést arról, hogy a betegség, a szenvedés, a bűn, és nem utolsósorban a halál Isten dicsőségét szolgálja? Miért a meggyógyult, megbékélt, megtért, újjászületett (feltámadt) halandó ember nyakába kerül a győzelmi koszorú, amikor a dicsőség helye nem a föld, hanem a menny, nem a mélység, hanem a magasság, amikor egyedül Istené a dicsőség? Nem véletlen, hogy az Úr karácsonyi érkezésekor Betlehemben ugyanazt éneklük, mint a jeruzsálemi bevonulásakor: dicsőség a magasságban! Csak az érdemre éhes emberek maradnak némák, akik még Istenben is a maguk hasznát keresik, amikor ellopják a koronát,

Csak az érdemre éhes emberek maradnak némák

hogy a saját fejükre tegyék. Mentségükre szól az Úr imádsága: „»Atyám, bocsáss meg nekik, mert nem tudják, mit cselekszenek!«” (Lk 23,34a) Ahogyan bizonyos értelemben az apostol is a védelmébe veszi őket: „Ezt e világ fejede-

delmei közül senki sem ismerte fel, mert ha felismerték volna, a dicsőség Urát nem feszítették volna meg.” (1Kor 2,8)

Ahogyan az Atya és a Fiú egyek, úgy a dicsőségük is egy: elválaszthatatlanok egymástól. Nem lehet mondani, hogy egyedül Istené a dicsőség, ha eközben valaki a Krisztus dicsőítését mellőzi, ahogyan Jn 9,24b szerint a vakon született meggyógyítottól követelték: „Dicsőítsd az Istent: mi tudjuk, hogy ez az ember bűnös.” Teljesen világosan és félreérthetetlen egyértelműséggel jelentette ki Jézus a zsidóknak: „»[.] mindenki úgy tisztelje [dicsőítse] a Fiút, ahogyan az Atyát tisztelik [dicsőítik]. Aki nem tiszteli [dicsőíti] a Fiút, az nem tiszteli [dicsőíti] az Atyát sem, aki őt elküldte.«” (Jn 5,23) Jól tudjuk, hogy a Fiú dicsőítésével mind a mai napig sokan adósak maradnak. Sőt: ahelyett, hogy dicsőítették volna, inkább gyalázták (vö. Jn 8,49). Ettől függetlenül Jézus nem maradt dicsőítés nélkül: „»Ha én dicsőíteném magamat, a dicsőségem semmi volna:

az én Atyám az, aki megdicsőít engem» (Jn 8,54), mindez pedig azért történik, hogy „dicsőítessék az Atya a Fiúban» (Jn 14,13).

Hitben járunk, nem látásban. A Jézust látni akaróknak csak a földbe hulló búzaszem példázata adatott, hogy soha ne a szemüknek, hanem a fülüknek higgyenek: „»Most megrendült az én lelkem. Kérjem azt: Atyám, ments meg ettől az órától engem? De hiszen éppen ezért az óráért jöttem! Atyám, dicsőítsd meg a te nevedet!« Erre hang hallatszott az égből: »Már megdicsőítettem, és ismét megdicsőítem.« [...] »Nem értem hallatszott ez a hang, hanem tiértetek.«” (Jn 12,27–28.30)

„»Képmutatók, találóan prófétált rólatok Ézsaiás: Ez a nép csak ajkával tisztel [dicsőít] engem, szíve azonban távol van tőlem.«” (Mt 15,8).

A keresztdicsőség gyalázat, a keresztyalázat dicsőség.

2.2. A keresztlolondság bölcsessége

Aki keresztleológusként a keresztleológiájának bölcse szeretne lenni, annak először Krisztus bolondjává kell lennie, ahogyan minden, Krisztusban újjászületni és feltámadni akarónak előbb meg kell halnia. A *Heidelbergi disputáció* utolsó tizenkét, filozófiai tétele közül az első kettő éppen erről szól. Aki nem Krisztus bolondja, még a filozófia doktora sem lehet, hát még a teológiáé.

A filozófiai rész első két tétele így hangzik: „29. Aki veszély nélkül szeretne Arisztotelész filozófiájában elmélyedni, annak előbb jól bolonddá kell lennie a Krisztusban. 30. Amíg az ember vágya kielégítésének csak a kárát látja, míg meg nem házasodik, így senki nem filozofál hasznosan, aki még nem teljesen bolond, azaz nem a Krisztusé.”⁸

Ahogyan az újjászületéssel kapcsolatban is felvetődött, itt is magától értődő a kérdés: hogyan lehet valaki a Krisztus bolondja? Felelet: az igehirdetés bolondsága által. Pál hirdeti: „Mivel tehát a világ a saját bölcsessége útján nem ismerte meg Istent a maga bölcsességében, tetszett Istennek, hogy az igehirdetés bolondsága által üdvözítse a hívőket. És miközben a zsidók jelt kívánnak, a görögök pedig bölcsességet keresnek, mi a megfeszített Krisztust hirdetjük, aki a zsidóknak ugyan megütközés, a pogányoknak pedig bolondság, de maguknak az elhívottaknak, zsidóknak és görögöknek egyaránt, az Isten ereje és az Isten bölcsessége. Mert az Isten »bolondsága« bölcsőbb az emberek bölcsességénél, és az Isten »erőtlen-sége« erősebb az emberek erejénél.

Jézus nem maradt dicsőítés nélkül

Mert nézétek csak a ti elhívásokatokat, testvéreim; nem sokan vannak köztetek, akik emberi megítélés szerint bölcsék, hatalmasok vagy előkelők. Sőt azokat választotta ki az Isten, akik a világ szemében bolondok, hogy megszégyenítse a bölcséket, és azokat választotta ki az Isten, akik a világ szemében erőtlenekek, hogy megszégyenítse az erőseket: és azokat választotta ki az

8 Nagybozscai V. ford. Luther Márton: *Heidelbergi disputáció*. Budapest, 1999, Magyarországi Luther Szövetség, 15. /Magyar Luther Füzetek, 8./ (2. jz.), 15.

Isten, akik a világ szemében nem előkelők, sőt lenézettek; és a semmiket, hogy semmikké tegye a valamiket; hogy egyetlen ember se dicsekedjék az Isten színe előtt. Az ő munkája az, hogy ti a Krisztus Jézusban vagytok. Őt tette nekünk Isten bölcsességgé, igazsággá, megszentelődésé és megváltássá, hogy amint meg van írva [Jer 9,23]: »Aki dicsekszik, az Úrral dicsekedjék.«” (1Kor 1,21–31)

Aki csak Krisztus Jézusról, róla mint megfeszítettről akar tudni, annál az igehirdetés bolondsága teljesen egy és azonos a megfeszített Krisztus hirdetésével. Ha az igehirdetés nem így szól róla, nem igehirdetést hallunk. Ha egy igehirdető nem Krisztus keresztyéről tanúskodik, nem igehirdető. Ez az utóbbi két megállapítás az ószövetségi ígékről szóló igehirdetésekre és igehirdetőkre is vonatkozik. Lásd Lucas Cranach híres *Reformationsaltarját*, amelyen Luther és a gyülekezet között a Krisztus keresztye áll, és a reformátor a Krisztus keresztyére mutat, pedig az igehirdető Bibliája ószövetségi ígénéél van nyitva.

A Luther ellen megfogalmazott teológiai vádak közül az egyik így hangzik: az írásmagyarázatai igehirdetéseik, azaz nem eléggé tudományosak, az igehirdetéseik pedig írásmagyarázatok, azaz nem elég életszerűek és érdekesek. Ennél nagyobb dicsőretet nem kaphatott volna. Mert mit ér a sokféle teológiai tudakosság, ha nem az igehirdetést munkálja? És mit ér a sok szép, érdekes igehirdetés, ha nem a kijelölt ígét hirdeti? Amíg a keresztyéről szóló beszéd nem kapja vissza főszerepét, amíg az igehirdetők nem a keresztye feszített Krisztyusról tesznek bizonyoságot, addig az egyházak és a gyülekezetek minden látszólagos és láttatott pompájuk ellenére is csak tovább fognak sorvadni.

A keresztyébölcsesség bolondság, a keresztyebolondság bölcsesség!

2.3. A keresztyötrődés gyönyörűsége

„Tapasztalat, hogy a vallásos ember különösen nehezen válik a keresztye teológusává. Ennek oka, hogy a törvény bölcsességére építő vallásos ambíciókra a Krisztus keresztye igencsak rombolóan hat. Mindez azért, mert a szenvedést rossznak, a cselekedetet jónak mondjuk. Pedig éppen a keresztye ígété váltja ki azt a szenvedést, amiről Jézus tanított, amikor a követőitől a keresztye felvételét kérte. Miért olyan nehéz ezt elfogadni, hogy még a tanítványok között az első, Péter sem akart megbarátkozni vele? Azért, mert javíthatatlan dicsőségteológusok vagyunk. Cselekedeteinktől függünk, azokkal büszkélkedünk, és a magunk szolgálatát tartjuk jónak. Ragaszkodunk ahhoz, hogy a szenvedés rossz. Mikor utolér bennünket, rögvést azt kérdezzük, hol rontottuk el, mikor cselekedtünk helytelenül. Mivel a dicsőségteológus elriad a keresztyétől, képtelen őszintén beszélni a valóságrol. Az emberi »én« saját erőfeszítéseibe fektette mindenét, így aztán nem tehet mást: utolsó leheletéig a magáét védi. [...]

Kívülről fog a szenvedésre tekinteni. Mivel szerinte a szenvedés rossz, igyekszik elkerülni. E lelki (vagy inkább tudati) gőg magasságából olykor bünbánattal száll alá a szenvedés világába, hogy az elnyomottakon, a szegényeken, a különféle katasztrófák által lesújtottakon segítsen, vagy legalább szolidaritást érezzen irántuk. Ilyenkor vállalják a szenvedőket anélkül, hogy túl

sokat kellene fáradozni értük. A nagy kérdés: miért kell mindenáron rossznak tartani a szenvedést? Igaz, a rossz és a gonosz szenvedést okoz – de nem mindig. Éppen az szokott okot adni a panaszra, hogy a gonoszok szemlátomást nem szenvednek. Ámde a szenvedést kiváltó ok nem mindig gonosz. Okozhat szenvedést a szeretet. A szépség is lehet a szenvedés kiváltó oka. A követelőző, lármás gyermekek is okozhatnak szenvedést. A mindennapi élet sok gondja és baja, amelyek nem nevezhetők gonosznak.

miért kell mindenáron rossznak tartani a szenvedést?

A szenvedés azonosítása a gonosszal oda vezet, hogy fel kell menteni Istent minden felelősség alól. A dicsőség teológusai a hamis beszédüket így még azzal tetézik, hogy kijelentik: semmi köze nincs Istennek a szenvedéshez és a gonoszhoz. Isten csak jó lehet, hiszen ő az, aki a jóért minket megjutalmaz. Vajon ez a kikozmetikázott Isten lenne a Biblia Istene? Nem lehetséges, hogy éppen az Isten fehérre mosdatásának kísérletei vezettek a hitetlenséghez? És közben nem csillapodik a szenvedés. Ha Istennek nincs köze a szenvedéshez, akkor mihez van köze? Luther határozott válasza minderre: »Aki nem ismeri a szenvedésben elrejtőzködő Istent, az egyáltalán nem ismeri őt, mert a bűnös ember egyedül a szenvedésben és a kereszten ismerheti meg őt.« Ez a valóság, vagy ahogyan Luther szokta volt mondani: »Ez így igaz!«

Luther szerint a lélek szenvedése, a lelkiismeret gyötrelme, a kísértés fenyegetése (Anfechtung) sokkal gyötrelmesebb, mint a testi fájdalom. A reformátor mindkettőt jól ismerte, hiszen élete során gyakran hónapokig gyötörtetett teste, lelke, olykor egyszerre mind a kettő.⁹

A keresztyönyörűség gyöttrődés, a keresztyötrődés gyönyörűség (vö. Mt 11,30)!

2.4. A kereszthalál élete

„Mindedig a nagyhétben jártunk és nagypénteket ünnepeltük. Most érkezünk húsvéthoz és Krisztus feltámadásához. [...] Hanem miként Krisztusból eredt bűneink felismerése, úgy kell azokat újra órá vetnünk, hogy lelkiismeretünk megszabaduljon tőlük.”¹⁰ Ahol ez nem történik meg, ott hiábavaló a prédikálás, az emberek még a bűneikben élnek. Az apostoli dogmatikából apostoli etika következik, lásd Pálnak a rómaiakhoz és a többi gyülekezethez írt levelét.

A keresztyönyörűség gyöttrődés, a keresztyötrődés gyönyörűség!

Mit jelent a kereszthalál üdvössége? Azt, hogy a feltámadott Krisztuson a bűn többé már nem képes sebet ejteni, és már semmilyen más gyötrelmet sem okozhat neki. A bűn nem érintheti

9 Forde: *Ki a kereszt teológusa...* (20. jz.), 85–90.

10 Véghelyi A. ford. Luther Márton: *Hogyan szemléljük Krisztus szent szenvedését? Így imádkozzál! Egyszerű útmutató az imádkozásra.* Budapest, 1997, Magyarországi Luther Szövetség, 14. /Magyar Luther Füzetek, 6./

úgy, hogy nyomot hagyjon rajta. Ezért mondja Pál Róm 4,25 szerint: „[...] halálra adatott bűneinkért, és feltámasztatott megigazulásunkért.” Aztán Róm 6,4b-ben: „[...] amiképpen Krisztus feltámadt a halálból az Atya dicsősége által, úgy mi is új életben járjunk.” Azaz: a szenvedésben tette ismertté és fojtotta meg minden bűnünket; feltámadásával pedig igazzá tesz minket, szabaddá minden bűntől, ha csakugyan hiszünk benne. Ezen csak a mindenkori zsidók büszkesége és gőgje ütközik meg, mondván: „»Ábrahám utódai vagyunk, és soha nem voltunk szolgái senkinek«” (Jn 8,33). Mire „Jézus így válaszolt nekik: [...] aki bűnt cselekszik, az a bűn szolgája. [...] Ha tehát a Fiú megszabadít titeket, valóban szabadok lesztek.«” (Jn 8,34.36). Aki nem tud így hinni, imádkozzék érte, ahogyan Jakab apostol intelme hangzik (5,13): „Szenved-e valaki közöttetek? Imádkozzék!”

Krisztus szenvedése rémületbe ejt, feltámadása vigasztal. Itt már a szenvedésekben megmutatózó jóságát kell szemlélned, és meg kell látnod, hogy az ő szíve csordultig van irántad

Krisztus szenvedése rémületbe ejt, feltámadása vigasztal.

szeretettel. „Ha fájdalmas nap virrad rád, vagy betegség gyötör, [...] hja el kell viselned valamit, [...] hja elfog a nagyzás gőgje, [...] hja fellobban benned a gyűlölet lángja, vagy [...] hja bánat emészt”,¹¹ gondolj a tö-

viskoronára, Krisztus megbilincselésére, kigúnyolására, megkorbácsoltatására, mert Krisztus szenvedésének helyes szemlélete az ő szenvedésének gyümölcseiből részesít.

Csak azok keresztyének, akik megértették Pált: „Aki pedig Krisztus Jézuséi, s testet megfeszítették szenvedélyeivel és kívánságaival együtt.” (Gal 5,24). Továbbá: „Mivel tehát Krisztus testben szenvedett, vértezzétek fel magatokat azzal a felismeréssel, hogy aki testileg szenved, az elszakad a bűntől” (1Pt 4,1). Krisztus szenvedésének ez a szemlélete ma már nem divat, pedig Péter és Pál levelei tele vannak vele.

Az élet kereszthalál, a kereszthalál élet!

Uram! Erőtlen testemnek
Soha sincsen kedvére,
Hogy tégedet kövesselek
Szenvedésed helyére.
Az én erőtlenségemnek
Te légy segítségére.

Taníts meg hálásnak lennem
Te hű szeretetedért,
Odaadással felelnem
Lelkem békességéért.
Szent akaratodat tennem
Nagy kegyelmességédért.

Pétursson: *Passió-énekek*. Harmincadik ének. Krisztus kereszthordozásáról. 10–11.) (Énekelhető a Sieh hier bin ich, Ehrenkönig című énekre, mely a Kapi korálkönyv 127-es számú korálja.)

¹¹ Véghelyi A. ford. Luther Márton: *Hogyan szemléljük...* (34. jz.), 16–17.

Ordass Lajos püspök másodszori félreállítása

1950-ben, Ordass Lajos törvénytelen elítélése után, amely tulajdonképpen nem a valutaügy miatt történt, hanem azért, mivel Ordass nem ajánlotta fel az egyház iskoláit az államhatalomnak, nagy szenzációnak számított a *Kotimaa* finn lap 1956. június 1-jei számában közölt értesülés, amely szerint az Egyházak Világtanácsa Budapesten tartandó értekezletén felvetnék Ordass Lajos sorsának és jövőjének alakulását.¹ Köztudott az is, hogy Ordassnak a püspöki szolgálattól való megfosztása teljesen törvénytelen volt, mivel a tárgyaláson a kötelezően előírt 13 személy helyett csak 12-en jelentek meg, közülük 8-an üres cédulával szavaztak, maga a püspök pedig nem is volt ott.

A megbeszélések Horváth János egyházügyi hivatali elnök és Dezséry között kezdődtek el. Ordass már kezdetben kijelentette, hogy nem az anyagi jóvátétel, még csak nem is a püspöki szolgálatba való visszahelyezése érdekli, hanem a teljes értékű rehabilitáció. Végül abban állapodtak meg, hogy Ordass – Keken Andrással és Kende Györggyel együtt, akiknek ügye szoros összefüggésben állt a püspökével – teljes rehabilitációban részesül, de átmenetileg teológiai tanári feladatot kell vállalnia. 1956. október 5-én a Népköztársaság Legfelsőbb Bíróságának 1584/1956 sz. ítélete a korábbi döntést hatályon kívül helyezte, az egyetemes törvényszék pedig 7986/1956 sz. határozatával minden joghátrány alól mentesítette; ez a határozat egyúttal a rehabilitáció szolgálatának – megszakítás nélküli – folytonosságát is magában foglalta.

Jellemző volt az egyházi ellenzék gondolkodásmódjára, hogy Ordasst rá akarták venni arra, hogy ne jelöltesse magát a világszövetség elnöki tisztségére, amit ő úgy hárított el, hogy azt kérni sem kell, hiszen a régi megbízás automatikusan lejárt.

A püspök 1956. október 31-én – miután előző nap Dezséry László, majd a rá következő napon, november 1-jén Vető Lajos lemondtak püspöki tisztségükről – visszatért szolgálatába. Ez alkalomból Mindszenty igen rövid időre meg is látogatta, de nem tanácskozott vele, jóllehet ellenfelei később hosszú tárgyalással vádolták őket.

Az egyház kezdetben teljesen szabadon intézhette ügyeit: Horváth János novemberi szereplése után úgy tűnt, hogy az államhatalom megértőbb lesz az egyházak vonatkozásában. Ekkor kérték fel Túróczyt, hogy átmenetileg vállalja el a püspöki tisztséget az északi területben, amelyre később – a leadott 285-ből – 238 szavazattal meg is választották. A beiktatáson Miklós Imre (az ÁEH elnökhelyettese) mellett Veres Pál és Mogens Zeuthen lelkészek is részt vettek. Mindezek után Ordass az ajándékba kapott autóval végiglátogatta a déli egyházkerület nyolc egyházmegyéjét.

Mindszenty *igen rövid időre meg is látogatta, de nem tanácskozott vele*

¹ Ordass Lajos: *Önéletrajzi írások (folytatás)*. Bern, 1987, Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem, 469–470.

A minneapolis-i világyűlésre Ordass Lajoson kívül Karner Károly, Szabó József, Keken András, Nagy Gyula, Veöreös Imre, Wiczián Dezső, Hafenscher Károly és Sólyom Jenő kapott útlevelet, Pröhle Károly és Schulek Tibor kérelmét megtagadták. A nagygyűlés előtt Pozsonyban, Liselundon és Salzerbadban előkészítő konferenciákon kellett részt venniük. A minneapolis-i gyűlés a *Krisztus megszabadít és egyesít* téma köré szerveződött. A főistentiszteleten Ordass hirdette Isten ígését *Krisztus halálának gyümölcsei* címmel. A teremben jelen lévő 12000 emberen kívül még mintegy 30000-en hallgatták szavait. Ordasst újra alelnökké és emellett díszpolgárrá is választották. Nagy Gyula úgy számolt be nekem az eseményekről, hogy Ordass olyan ovációban részesült, mintha maga Jézus Krisztus jelent volna meg. Hazatérve a gyűlésről Ordass sokfelé tartott beszámolót a történetekről, beszámolóit az állami szervek „Nyugat-barátnak” minősítették.

Időközben megjelent az 1957. évi XXII-es törvény, amely szerint az Elnöki Tanács engedélyére van szükség, ha a püspöki tisztségben változás történik. Horváth János a törvény megjelenésekor rögtön felhívta Ordasst, hogy ez rá nem vonatkozik, hiszen a bíróság az előbbieken már említett ítélete alapján püspöki szolgálatának

Ordass *olyan ovációban részesült, mintha maga Jézus Krisztus jelent volna meg.*

folytonossága mellett foglalt állást. Ugyanakkor Ordass távollétében – szovjet kezdeményezésre – egyházakkal kapcsolatos konferencia volt Budapesten (erről a püspököt nem értesítet-

ték), amelyen elhangzott az egyházakkal kapcsolatos eljárások szigorításának szükségessége is. Nyilvánvaló, hogy Horváth „pálfordulása” is e konferencia hatásának tudható be. Ordass hosszú levelet intézett Horváth Jánoshoz, amelyben rámutatott a megtárgyalandó kérdésekre.²

A Horváth János által bejelentett tárgyalóbizottság összetétele rögvest heves vitát váltott ki, mivel Ordass kifogásolta Pálffy Miklós, Mekis Ádám és Grünvalszky Károly jelenlétét is. Őrölük ugyanis köztudott volt, hogy a kommunista rendszer ügynökei, akik tűzön-vízen át az állam érdekeit képviselik. Az állami tárgyalóbizottság „minőségével” kapcsolatban Ordass így fogalmazott: „Láttam már életemben sok mindenféle csúfságot, de ennyi ízléstelenséget egy tömegben, mint ezen a tárgyaláson, nemigen láttam még sűrítve.”³

Bár az álláspontok idővel közeledtek egymáshoz, a tárgyalások mégsem vezettek eredményre. Ordass ultimátumról beszélt, amikor Horváth a korábban lemondott, régi egyházi személyek

a tárgyalások *mégsem vezettek eredményre*

visszahelyezését követelte. Kijelentette, hogy az ez ügyben érintett, körülbelül 15 személy visszahelyezésére nincs jogköre, ráadásul így az utóbbi idők pozitív változása is semmissé válna.

A következő időszakban Grnák Károly miniszteri biztos ellenőrzése alá került az egész egyházi ügyintézés, így például a levelezések is, amelyeket Ordass mindig felbontatlanul küldött vissza. Horváth teljes erővel Ordass ellen fordult, és a különféle konferenciákon állandóan kriti-

2 Ordass: *Önéletrajzi írások (folytatás)*... (1. jz.), 684–701.

3 Ordass: *Önéletrajzi írások (folytatás)*... (1. jz.), 713.

zálta a püspök passzivitását. A tárgyalásokat nyilvánvalóan állami részről szakították meg. Azt a mesét hangoztatták, hogy Ordass hosszasan tárgyalt Mindszentyvel, ami nem volt igaz. Vécsey József tévesen állította ezt. Állami részről Túróczyt 1959 februárjában menesztették, Vetőt pedig visszahelyezték a püspöki tisztségbe.

Lund-Quist és Vajta Vilmos látogatásán az egyházat újabb kritika érte Ordass tartózkodó magatartása miatt. Ordass fontosnak tartotta, hogy tisztázzák, egyáltalán püspökként tekintenek-e még rá. Horváth szerint nem ez a fontos, hanem az, hogy jelenleg ő a megfelelő erre a tisztségre. Az államhatalom ugyanis abban a helyzetben van, hogy a neki nem tetsző jogszabályokat bármikor figyelmen kívül hagyhatja. Ezzel explicit felmentette az államot mindenféle törvénytelen eljárás következménye alól. Búcsúzóul Horváth ezt mondta: „Meg tudom jósolni neked, hogy akarva, nem akarva te a népi demokrácia legádázabb ellenségei között fogsz kikötni.” Mire Ordass: „Engem nem kerget semmiféle politikai törekvés. Amit teszek, az evangélium iránti kötelességemből teszem.”⁴

Horváth János 1958. január 31-e után evangélikus lelkészek bevonásával próbálta meg Ordasst végleg félreállítani, de ez nem sikerült neki. Ordass fegyelmi eljárást kért önmaga ellen, de beadványára nem reagált senki. Megindult ellene a sajtó részéről is a támadás, mivel már nem bírta az állam bizalmát. Túróczyt is hasonló ürüggyel állították félre. Az egyházi üléseken is igen éles támadások kereszttüzebe került Koren Emil, Káldy Zoltán és Grünvalszky részéről is. Egyebek mellett elhangzott, hogy Ordass vagy kapitulál vagy végelbánás alá vonják, noha a lelkészek szinte kivétel nélkül mellette foglaltak állást.

Ordass levelet írt Dobi István köztársasági elnöknek, majd személyesen is felkereste, de csak a nagypénteki munkaszünet ügyében tudott neki segíteni. Május 17-én szívgyörcse volt, és több napra ágynak esett.

1958. június 19-én az Elnöki Tanács 451-4/1958 sz. határozatát kézbesítették számára, amelyben azt közölték, hogy nem járultak hozzá Dezséry László lemondásához. Ezután Dezséry minősíthetetlenül gyalázta Ordasst és követőit, majd a végén kijelentette, hogy lemond püspöki tisztségéről. Így „hivatalosan” megürült a püspöki szék, az átmeneti időben Koren Emil látta el a szükséges teendőket.

Az Elnöki Tanács rendelkezése több sebből vérézett, tulajdonképpen teljesen törvénytelen volt. A püspök először az állam és egyház között 1948-ban megkötött megállapodás értelmében járt el, miszerint nem kötelező számára politikai síkon magáévá tenni és elfogadni a kommunista rendszert, de főleg azért tartotta törvénytelennek a határozatot, mert korábban kimondták, hogy rá nem vonatkozik az 1957. évi XXII-es törvény, hiszen a már többször említett állami ítélet folytán megszakítás nélkül gyakorolta püspöki szolgálatát, így ahhoz semmiféle jóváhagyásra nem volt szüksége. Ha akkor lett volna közigazgatási bíróság, érvénytelennek minősítette volna ezt a határozatot.

Az Elnöki Tanács rendelkezése több sebből vérézett

⁴ Ordass: *Önéletrajzi írások (folytatás)*... (1. jz.), 800.

Még félreállítása után is éles támadásokat intéztek Ordass ellen, amelynek alapja nyilván az a kóros szorongás lehetett, amely még akkor is fennállt személyével kapcsolatban, amikor már megszűnt minden egyházi hatalma.

Turai István 1969-ben egy megbeszélésre hívta Ordasst a városházára a Kukkonen-ügyben. Ő volt az, akinek korábban Ordass az életrajzát odaadta. Ez nagyon idegesítette a kommunis-tákat, mert nyilvánvalóan kitűnt ezekből az iratokból az a töménytelen törvénytelenység, amely az Ordass-ügyet végigkísérte. Ordass közölte, hogy ő nem felforgató ember, csak a tényeket írta le.

1971. június 30-án megírta, hogy halála esetén melyek a kérései. Eszerint egyszerű temetést szeretne, gyászjelentés sem kell, prédikáció sem, csak ima. 1978. augusztus 15-én halt meg szívbántalmak miatt. Felesége rövid időre kiment a postára, s amikor visszatért, férjét a földön fekvé már holtan találta. 1978. augusztus 19-én temették el. A temetési szertartást Csengődy László végezte, a sírnál Ruttkay Elemér imádkozott.

Koporsója mellett Csengődy László az alábbi imádságot mondta el: „Hálát adunk Tenéked Istenünk, mennyei Atyánk, a halálon vett diadalért; egyszülött Fiad, Jézus Krisztus, bűnököt megbocsátó, életet és üdvösséget ajándékozó áldozatáért. Hálát adunk kegyelmed örök világába hazahívó követedért, a halálért, mely elvitte körünkből testvérünket dr. Ordass Lajost, a Te színed elé.

A fájdalom és gyász szorongatja szívünket, mégha a Te kezedre bízunk is őt. És ha tudjuk is, hogy egész életében – mint egyházad lelkésze és püspöke – ennek a Veled való találkozásnak a várható csodájában, bűvöletében és bizonyosságában élt...

Koporsója előtt hálát adunk Neked, Istenünk szereteted bőségesen neki ajándékozott jelei-ért. A világosságért, amivel a háborús évek sötétségében ragyogóvá tetted őt. Áttetszővé, mint aki bátorságával benned tudta reménységének gyökereit.

A tisztaságért szóban és életvitelben, melyet legjobb meggyőződése szerint oly példamuta-tóan kínált...

Hálát adunk, Urunk, a gyásznak e hajlékéban a tanító és figyelmeztető iszonyatért is, mely magányos cellák és szívek szenvedéseinek könnyeit és gyötrelmeit idézi elénk.

De hálát adunk a végtelen örömért, mely az imádkozás és a Te igéd erejének megmentő és megtartó csodájáról beszélt és beszél testvérünk, dr. Ordass Lajos életéből...

A Te jóságod és igazságod koronázza meg emlékezetét a tisztas ember szöben, egyháza szolgálatában s a történelem visszatekintő szigorában...

Hálát adunk a te szolgád igehirdetéséért és a csendért. A csend: bölcsesség és mélység. Valami ebből titokzatosan mindig ott volt a tekintetében, szavában, ritka mosolyában. Sokszor ijesztő szótlanágában is. Most ezt mind a mélység nyeli el. Az Isten szeretetének mélysége. Az Élet, nem a Halál.”⁵

5 Terray László: *Nem tehetett mást*. Budapest, 1990, Ordass Lajos Baráti Kör, 198–199.

Mivel gyászjelentés nem készült, a temetés napját az emberek csak egymástól tudhatták meg. Volt olyan, aki Ceglédről jött el, motoron. Végül 500-600 ember gyűlt össze a temetésen, köztük Káldy Zoltán is, aki korábban arra kérte Csengődyt, hogy beszélje le Ordasst a Tartsay utcai istentiszteletek látogatásáról, de ő erre nem volt hajlandó. A testvéregyházak képviselői délután Ordass lakásán fejezték ki részvétüket az özvegynek.

1989 júniusában megalakult az Ordass Lajos Baráti Kör, miután Norvégiában is létrejött az Ordass Alapítvány Terray László kezdeményezésére. Mindkettő ugyanazt a célt tűzte ki maga elé: Ordass Lajos „szellemi örökségének: mély evangéliumi hitének, az egyházzal és a magyar nemzettel kapcsolatos iránytmutató szolgálatának ébren tartása.”⁶

Rendkívül fontosnak tartjuk Scholz László 1956. december 13-án kelt bűnbánati nyilatkozatát, amelynek lényege, hogy egyházunkban mindig Isten igéjéhez kell ragaszkodni.

Még Ordass félreállítása után is folyt az áskálódás ellene, életrajzának külföldre juttatása miatt. Halála után pedig követői: Danhauser László, Nagybocksai Vilmos, Botta István, Scholz László, Kendeh György, Sólyom Jenő, Wiczián Dezső, Zászkaliczky Pál, valamint az ifjúsággal foglalkozó lelkészek ellen hoztak szigorú intézkedéseket. Az egész egyházi munka ellenőrzése Grnák felügyelete alá került.

Ordass Lajos rehabilitációjának érdekében először Fasang Árpád írt levelet Káldy püspöknek 1983. december 25-én, ám ez nem vezetett eredményre. Az igazságügyi miniszterhez írt levélre a miniszter elutasító választ adott, mondván, hogy nem ő, hanem az egyházi hatóság az illetékes. Ordassné megbízása alapján 1996. január 25-én nyújtottam be keresetet a Déli Evangélikus Egyházkerület Bíróságához, amelyben kezdeményeztem annak megállapítását, hogy Ordass Lajos másodszori elbocsátása teljesen törvénytelenül történt, mivel esetében az 1957. évi XXII-es törvényt nem lett volna szabad alkalmazni, hiszen szolgálata beiktatásától kezdve jogfolytonos volt. Megszakítás nélkül volt püspök! Ennek ellenkezőjét abból levezetni, hogy Dezséry a lemondásához nem kapta meg az Elnöki Tanács jóváhagyását, jogi képtelenség. Ordass püspöki felmentése tehát teljesen törvénytelen volt: sem fegyelmi eljárás, sem nyugdíjazási kérelem nem előzte meg.

A jogi eljárást hátráltatta az az időközben felmerült kérdés is, hogy a bányai egyházkerületnek jogutódja volt-e az újonnan alapított déli egyházkerület. Nyilvánvaló, hogy mivel jogutódlás volt, új választásra nem kerülhetett sor. Boros Péter egyházkerületi ügyész ítéletében megállapította, hogy Ordass Lajost törvénytelenül mentették fel a püspöki szolgálat alól arra hivatkozva, hogy korábban Dezséry lemondásához állami megerősítésre lett volna szükség. Az-

a temetés napját az emberek csak egymástól tudhatták meg.

félreállítása után is folyt az áskálódás ellene

6 Az Ordass Lajos Baráti Kör alapszabálya. *Keresztyén Igazság, Új folyam*, 1989. 1–2. sz. 61.

óta sem látott napvilágot semmi arra utaló adat, hogy lemondása erőszak hatására történt volna. Minden jel arra mutat, hogy ő is egyetértett a történésekkel. Egyébként esetében az Elnöki Tanács határozatára nem volt szükség, így azt törvénytelenül keverték bele az ügybe. Mind az egyházi, mind pedig az állami hatóság törvénytisége nyilvánvaló. A rossz döntésért

Mind az egyházi, mind pedig az állami hatóság törvénytisége nyilvánvaló.

egyházi vonalon az alábbi személyek felelősek: Darvas József egyházkerületi felügyelő, Koren Emil esperes, Mihályfy Ernő országos felügyelő, Benczúr László püspöki titkár, Mekis Ádám lelkész, Grünvalszky Károly egyetemes főtitkár,

Vető Lajos püspök, Káldy Zoltán lelkész, Pálffy Miklós teológiai dékán, valamint az állam képviselőjében Horváth János és Grnák Károly.

Szomorú, hogy az eljárás elindítása a felperesre maradt. Az ítélet minden kétséget kizáróan megállapította, hogy Ordass Lajos eltávolításának nem volt semmilyen jogilag védhető indoka.

az egyházat elsősorban belülről lehet tönkretenni.

Ennek következtében Káldy püspöksége mindvégig érvénytelen volt. Ordass hűségét abban látjuk, hogy kötelezettségeiből akkor sem volt hajlandó engedni, amikor ezzel saját érdekeit kockáztatta. Nem engedett a zsarolásnak, nem akarta a szenvedést elkerülni, helyette inkább feláldozta magát. A hűség igazi példaképe.

Túróczy Zoltán mondata beigazolódott: az egyházat elsősorban belülről lehet tönkretenni.

Kérjük a tisztelt olvasókat, hogy a januárban postázott értesítőben foglaltaknak megfelelően az idei előfizetési díjat az esetleges elmaradásokkal együtt szíveskedjenek kiegyenlíteni.

Kérjük, ajánlja fel Ön is adója 1%-át az Ordass Lajos Alapítványnak, és erre a lehetőségre hívja fel rokonai, ismerősei figyelmét is. Adószámunk: 18141212-1-42

Megkésett olvasói vélemény Dezséry Lászlóról és nyílt leveléről

A nyugati, európai típusú történelemszemlélet és emlékezetápolás izgalmasan sajátos jelensége, hogy sokkal inkább igényeljük az emlékezést akkor, amikor az emlékezés tárgyának – például egy-egy történelmi eseménynek, esetleg történelmi személy születésének vagy halálának – kerek évfordulója van. Minél kerekesebb ez az évforduló, annál inkább érezzük indokoltnak az emlékezést, és minél nagyobb szerepe van az évfordulónak identitásunk, múlthoz való kötődésünk szempontjából, annál lelkesebben emlékezünk. Ez utóbbi miatt van üzenete annak is, ha valamire szándékosan nem a kerek évfordulón emlékezünk.

A *Keresztyén Igazságban* mint az Ordass Lajos Alapítvány folyóiratában magától értődő, hogy az Ordass püspökkel kapcsolatos évfordulóknak kiemelt helyük van. Az elmúlt évben, ahogy az összes nyolcasra végződő esztendőben, hármass Ordass-évfordulót tarthattunk, s tartottunk e folyóirat hasábjain is: a püspök 1948. évi bebörtönzésének hetvenedik, 1958. évi kényszernyugdíjazásának hatvanadik és 1978. évi halálának negyvenedik évfordulóját.¹ Ezek az események – különösen az első kettő – nem pusztán a püspök életében, de egyházunkban is fordulópontot jelentettek, talán itt most nem szükséges részleteznünk, miért.

2018-ban azonban sok más eseménynek, köztük egyházunk szempontjából sorsfordító eseménynek is jubileuma volt. Ezek közül emeljük ki önkényesen Dezséry László 1948. évi nyílt levelét.² Ha azt állítjuk, hogy Ordass püspök bebörtönzése szimbolizálja számunkra, evangélikusok számára egyházunk több évtizedes bolsevik rabságának kezdetét, akkor Dezséry nyílt levelében mutatkozik be az új börtönőr.

Több szempontból is érdekes olvasmány ez a dokumentum. Érdekes megjelenésének időzítése, körülményei, módja miatt. Érdekes stílusában és tartalmában. Érdekes fogadtatásában. És végül érdekes a szerző személyének tekintetében.

1945 után a szovjet birodalom megszállta Magyarországot, s nyomására a helyi kommunista erők fokozatosan átvették az ország irányítását. Az elején a demokrácia és a koalíciós politika álcája mögé bújva verték szét a korábbi felső- és középosztályokat, kiiktatva az ország gazdasági életéből és közigazgatásából mindazokat, akik az elmúlt időszakhoz, a Horthy-korszakhoz kötődtek. Megszűnt az ún. „úri világ”, az arisztokrácia, a nagybirtokrendszer, államosították a bankokat, s ezzel elkezdték fölszámolni a magántőkét és a nagypolgárságot; valamint „bélistázással” kiszórták a közigazgatásban dol-

Dezséry nyílt levelében mutatkozik be az új börtönőr.

1 Ld. a *Keresztyén Igazság* 2018. évi 3. számának „Emlékezünk” rovatát.

2 Dezséry László: *Nyílt levél az evangélikus egyház ügyében*. Budapest, 1948, magánkiadás.

gozó, az előző rendszerben szocializálódott, „politikailag megbízhatatlan” alkalmazottakat és tisztviselőket.

1947 második felétől – szovjet utasításra – a kommunisták fölgyorsították az ország szovjetizálásának folyamatát. Elcsaltak egy választást, a koalíciós kormányból és pártokból

a keresztyén *egyházak jelentették a legnagyobb társadalmi szervezőerőt.*

erőszakkal kiszorítottak (leszalámizás!) minden olyan személyt, akit nem ők irányítottak teljesen, 1948 nyarán beolvasztották a Szociáldemokrata Pártot (hivatalosan a két baloldali párt egyesült Magyar Dolgozók Pártja néven),

államosították a gyárakat és ipari üzemeket, valamint belekezdtek a legjelentősebb társadalmi réteg, a parasztság szétverésébe, azzal, hogy kolhozokba kényszerítették őket.

Ha a parasztság volt a legnagyobb társadalmi réteg, akkor a keresztyén egyházak jelentették a legnagyobb társadalmi szervezőerőt. A magyar nép túlnyomó többsége valamely keresztyén felekezethez tartozott, és vallását buzgón gyakorolta. Különösen a legnagyobb társadalmi monolit, az imént említett parasztság. Világos, hogy a vallásellenes, pontosabban marxista–leninista vallású, totalitásra törő kommunistáknak kiemelt érdekük volt, hogy az országot egyrészt leszoktassák a vallásosságról, másrészt az egyházakat bábjaikká tegyék, saját szolgálatukba állítsák. 1945-től rendszeresek voltak az egyházellenes, „antiklerikális” atrocitások, gondoljunk

Az egyházak *elleni kormányzati szintű offenzíva 1948-ban indult el.*

csak Csaba Gyula péteri evangélikus lelkész brutális megcsonkítására, meggyilkolására és keresztre feszítésére. Ezek az esetek azonban főképp helyi szinten történtek. Az egyházak elleni kormányzati szintű offenzíva 1948-ban

indult el. Egyrészt elvették az egyházi iskolákat, másrészt az egyes felekezetektől az államot támogató „önkéntes” nyilatkozatokat csikartak ki (a római katolikusoktól csak 1950-ben sikerült). Föltérképezték, kik azok az egyházi vezetők, akik nem alkalmasak a velük való „együttműködésre,” és tőlük rövid úton, így vagy úgy megszabadultak. Ennek a taktikának lett áldozatává Ordass Lajos is, jóllehet mindenki számára nyilvánvaló volt ártatlansága. A taktika következő lépése volt, hogy az ellenállást markánsan képviselő főpásztorok nélkül maradt egyházat egyezmény aláírására kötelezzék, amely papíron az egyház szabadságát, a gyakorlatban épp az ellenkezőjét jelentette. Ezután következhetett, hogy az egyes egyházak éléről az összes többi olyan vezetőt is lecseréljék, akit nem ők irányítanak.

Dezséry László nyílt levele ennek a folyamatnak a közepén, Ordass püspök elítélése után, de még az egyezmény aláírása előtt nem sokkal, 1948 októberében jelent meg. Műfajában talán a röpirathoz áll legközelebb. Stílusa dinamikus, olvasmányos, igen ügyesen érvel, és egyébként igen pontos helyzetképet fest a Horthy-kor visszásságairól és beteges politikai-társadalmi állapotáról. Az írás lényegében arról igyekszik meggyőzni az olvasót (a levél megszólítása: „Kedves Lelkész Testvéreim!”), hogy az egyháznak általános bűnbánatot kell gyakorolnia, amiért bűnrészes az elmúlt időszak antiszemita, antikommunista és irredenta, urizáló politikájában. Vezekel-

ni pedig csak akkor tud, ha végre önként kiszórja vezetői közül a régi rendszer reakciós elemeit (persze, azt mindannyian tudjuk, ki döntötte el, hogy ki a reakciós), és kiegyezik végre az állammal. Hiszen ez Isten akarata. Továbbá tudomásul kell venni, hogy mától az egyháznak a szocializmusban kell élnie.

A téma és a levélben használt retorikai fordulatok az olvasók számára nem lehettek idegenek: a korabeli médiából sorozatban áradt a hasonló tartalom. 1945 óta a politikai sajtó az elmúlt rendszer bűneitől (pl. ekkor terjedt el az a minden szempontból hazug nézet, miszerint Magyarország a náciizmus „utolsó csatlósa”) és leszerepelt elemeitől való megszabadulás szükségességével, valamint új, demokratikus világrend ígéretésével törekedett uralni a közbeszédet és a gondolkodást. Dezséry levelével erre a lóra ült föl, amikor mindezt egyházas köntösbe bújtatta, az evangélikus állapotokhoz igazította, és bevezette az egyházi közbeszédbe is.

S épp ez az ok, amiért Dezséry röpiratát nem tekinthetjük csekély jelentőségűnek: az addigi, hagyományosan sokszínű és szabadgondolkodású evangélikus sajtóban is ezt követően vált vilámgyorsan kizárólagossá a politikai sajtóból már ismert, kétdimenziós, alcázott, valójában egydimenziós gondolkodású propaganda. Az első, ténylegesen létező dimenzió az író, a politikai akarat önmagáról mutatni próbált képe. Ők képviselik mindenképp a helyes álláspontot, amelyet mind ez ideig a maradi, eddig hatalmon lévő elemek igazságtalanul próbáltak elhallgatni, árulónak nevezni, hovatovább meghurcolni („nézeteimet, szavaimat és cselekedeteimet [...] legképtelenebb módon elferdítve terjesztik” [3]; őket „a belső, felizgatott tömeg mindenből kiátkozná” [28]; „ma már a baloldaliak becsületében gázolnak” [28]).

A második dimenzió valójában nem létezik. Ez csak az első dimenzió látószögéből megkreált valami. Ide tartozik a régi, „bűnös” rendszert fenntartani kívánó „reakció”, amely téves, hazug politikával („az egyház világi vezetői még szorosabbra vonták az egyházkormányzat titokzatos körét” [10]; „szívesen látnának egy új világháborút” [24]; „ma mindenkit rágalmaznak, aki [...] vállalja a felelősséget az egyház újra megtalálható útja érdekében” [30]) akarja romlásba vinni a népet – Dezséry levelében az egyházat.

Ez a gondolatmenet nem attól körmönfont, hogy a világot egyetlen szempontrendszer szerint értékeli: hogy hogyan viseltetik a kormányzat aktuális politikai akaratával, illetve a kormányzat által generált problémákkal szemben. Sokkal inkább attól, hogy minden más gondolatmenet, megközelítés, szemlélet lehetőségét agresszív módon eleve kizárja. Ez az ál-kétdimenziósság lehetővé teszi, hogy bárkit be lehessen sorolni a megkreált kategóriák valamelyikébe. Ha esetleg bárki megkérdőjelezné a fenti gondolatmenet releváns voltát, vagy esetleg olyan szempontokat próbálna behozni a közbeszédbe, amely nem illik a központilag gondosan kidolgozott kategóriákba, egy képzeletbeli bunkóval rögvést kupán lehetne vágni, és besorolni az ellenfél-ellenség áldimenziójába. Hogy az érdemi diskurzus eleve kizárható, kizárandó, a „lebun-

Műfajában talán a röpirathoz áll legközelebb.

minden más gondolatmenet, megközelítés, szemlélet lehetőségét agresszív módon eleve kizárja.

közás” pedig minél célirányosabb és hatásosabb lehessen, állandó „eposzi jelzőket” vagy – a kommunikációs színvonalhoz méltóbb kifejezéssel élve – címkéket alkalmaz.

A jó oldal címkéi (a levél alapján): haladó, progresszív, ökumenikus, reformátusbarát, békepárti, nyílt, őszinte stb.

A rossz oldal: reakciós (önmagában homályos, definiálhatatlan fogalom, ráadásul idegen szó, így kiválóan lehetett belőle megbélyegzést csinálni), átkos katolikuspárti (ezzel a történelmi eredetű katolikusellenességet lehetett a cél érdekében állítani), mindszentysta, „bizalmatlanság prófétái”, „reménytelenség prédikátorai”, rágalmazók, remélik a harmadik világháborút és az atombombát.

Dezséry tehát az állami propagandagépezet mintájára totális igényt nyújtott be arra, hogy uralja az egyházi diskurzust. Nem egyszerűen a saját (?) álláspontjával állt elő, az ellenség/ellenzékiesség kereteit is ő határozta meg. Nemcsak a követendő helyes utat szabta meg, hanem azt is, hogy milyen úton járhat az, aki nem az általa járt úton akar közlekedni. Ennek az államtól inspirált propagandának tehát nem az a végső célja, hogy mindenkit egy útra állítson, hanem, hogy az utakat – bármelyikről legyen is szó – ő jelölje ki, és mindenkit ezekre kényszerítsen rátérni. Az egyén tehát választhat: vagy a kijelölt út, vagy a kijelölt út.

Komoly történelmi feltárást igényelne a nyílt levél fogadtatása. Ráadásul nem is biztos, hogy megérné: talán több volna a vesződés, mint az értékes eredmény. Eleve kérdés, milyen mértékben tudnánk ezt egyáltalán vizsgálni, hiszen

Az egyén tehát választhat: vagy a kijelölt út, vagy a kijelölt út.

a sajtó- és rádióvisszhang eleve nem tanúskodhatott egyet nem értésről. Az *Evangélikus Élet* állítólagos olvasói levelekre utalva természetesen pozitív fogadtatásról számolt be.³ Emlékez-

ni már csak nagyon kevesen emlékeznek. Hogy kitől maradt fenn emlékirat, az pedig rendkívül esetleges. Sokkal izgalmasabb volna azonban a nagy folyamatot kikutatni: vajon az itt először alkalmazott, később kizárólagossá váló retorika deformálta-e, és ha igen, mennyire a lelkészek és a hívek gondolkodását?

Szintén érdemes volna alaposabban foglalkozni a szerző személyével. Hogy ki is Dezséry László? Tudományos kutatásnak mindeddig nem különösebben került a célkeresztjébe. A köz-

tudatban sincs róla túl sok információ. Akik valamennyire ismerjük egyházunk XX. századi történetét, nevének hallatán valószínűleg az „elvtelen kollaboráló”, az „illegitim püspök”, a

ki is Dezséry László?

„kommunistabérenc” vagy egyenesen „kommunista püspök” kifejezések jutnak eszünkbe. Ezek a jelzők – vagy ha úgy tetszik: címkék – bizonyára igazak is rá. De ahogy az ember elkezd

3 Példának lásd az *Evangélikus Élet* 1948. november 20-i számának 5. oldalát és az 1948. december 4-i számának 4. oldalát. Az *Evangélikus Élet* 1936 és 2008 közötti közel összes évfolyama interneten ingyenesen elérhető és olvasható. Ld. https://library.hungaricana.hu/hu/collection/edt_eok_evangelikus_elet/

ismerkedni vele – ez személyes tapasztalatom – ez a távolról talán démonikusnak, ördöginek tűnő figura emberarcot nyer, és rendkívül tragikus sors, mondhatni, fordított üdvtörténet bontakozik ki előttünk.

A fiatal, ambíciózus, energikus, szociálisan érzékeny és jó szervezőképességekkel bíró Dezséry a teológiáról kikerülve (1936) az egyetemi diákság lelkipogondozásának ügyét karolta föl. A segédlelkészi éveket követően 1941-ben ő lett a budapesti egyetemi lelkész, s fáradságos, de hatékony munkával, új eszközökkel élő, működő diákgyülekezetet épített. Emellett támogatója volt a korabeli Magyarország leginnovatívabb, átfogó társadalmi, kulturális, gazdasági és politikai programját adó mozgalmának, a népi mozgalomnak, s akkori publikációit nézegetve, olvasgatva, láthatólag lelkesen követte a népi írók munkásságát. Ezek az írásai, újságcikkei – amennyire laikusként meg tudom állapítani – mély hitről és elhivatottságról tanúskodnak. A napi politikáról való nyilvános véleményalkotás

korábban sem állt tőle távol, 1945 után azonban politikai aktivitása fokozódott, viselkedésében erősen balra tolódott. Barátja, Benczúr László szerint belépett a Szociáldemokrata Pártba. 1948-ban teljes mellszélességgel a kommunista követelések mellé állt, megírta a nyílt levelet. A lelkészek között lábra kapott az a pletyka, hogy ő jelentette föl Ordass Lajost és társait. Ez utóbbiban nem az az igazán érdekes, hogy igaz-e – Dezséry tagadta –, hanem maga a tény figyelemre méltó, hogy egyáltalában volt ilyen szóbeszéd. 1950-ben Ordass helyére ült a püspöki székbe. Egyes visszaemlékezések szerint jó viszonyt ápolt Rákosi Mátyással. Jóllehet az ilyen emlékek valószínűleg túloznak, s túlértékelik Dezséry jelentőségét és hatalmát a Rákosi-kori politikai palettán, az viszont biztos, hogy 1956-ig élvezte az állam támogató jóindulatát. 1956-ban, a szabadságharc napjaiban lemondott. 1958 júniusában még egyszer, néhány órára visszatért a püspöki székbe, csak hogy elmondhassa sérelmeiktől és rágalmaktól hemzsegő, órákig tartó lemondóbeszédét. Így vette ki a részét az Ordass püspök másodszori félreállítására megkoreografált színjátékból. Otthagyta az egyházi szolgálatot, a Magyar Rádiónál dolgozott. Országgyűlési képviselőként pedig büszkén számolt be róla, hogyan próbálta 1959-ben a Salgótarjáni Acélárugyár dolgozóit leszoktatni arról, hogy gyermekeiket vallásosságra „kényszerítsék”. Ahogyan ő fogalmazott: „A vallás bizony elmaradottság.”⁴ Egészen korán, 63 évesen halt meg 1977-ben.

Vajon mi történhetett ezzel a jó reményű, elhivatott, igaz hitről tanúskodó lelkipásztorral? Hogy juthatott odáig, hogy egyes visszaemlékezések szerint elveszítse a hitét, más visszaemlékezések szerint erősen megrendüljön benne? Hogyan számolt el magában azzal, hogy míg az 1940-es évek elején antiszemita cikkeket írt, a nyílt levélben már az egyházat szólítja föl magas lóról az antiszemitizmus miatti bűnbánat-

1945 után azonban politikai aktivitása fokozódott,

Otthagyta az egyházi szolgálatot

4 Dezséry László: *Egy képviselő naplójából*. Budapest, 1962, Kossuth Könyvkiadó, 62.

ra? Mi készítette őt a saját életében is új korszakot, a „kollaborálás” időszakát megnyitó levél megírására? Zsarolták? Vagy saját maga is komolyan gondolta? Hogyan vált belőle – legalábbis megnyilatkozásaiban – ateista? És magyarázhatjuk-e mindezt pusztá opportunizmussal? Vagy mindez hosszú lelki folyamat „gyümölcse” volt?

Lehet, hogy a történeti föltárás majd választ ad a fenti kérdések némelyikére. Mindaddig pedig – a nyílt levelet olvasva, mellé Dezséry pályáját áttekintve és a fenti kérdéseket megfogalmazva – leginkább talán sajnálatot érzünk. Élete, mint egy görög tragédia, csak pátosz és katarzis nélkül. Dezséry László bukott ember, de bukásában mégis valahogy túlságosan is emberi. Erre képes az ember egyedül, ha elfordul az Istentől.

leginkább talán sajnálatot érzünk.

pont. Megingathatatlan hite és hitvallói helytállása időtlen erkölcsi igazodási mérték. E világi mércével nézve a túlerőben lévő zsarnoksággal szembeni bátorsága minden evangélikusnak büszkeségre ad okot.

De azért Dezséry László nyílt levelére is érdemes néha visszagondolnunk. Olyan kordokumentum ez, amely egyszerre szimbolizálja egy értékes ember elbukását, valamint az evangélikus egyház bebörtönzését (más szemszögből nézve: megalkuvását). És felhívja a figyelmet arra, az élet minden területén jelen lenni akaró, a gondolatokba minden létező kommunikációs csatornán beférkőzni törekvő, önmaga „üdvözítő” voltát már-már talán a hihetőségig sulykoló hatalomra, amely emberi sorsokat nyomorít meg, nemcsak külsőleg, hanem lelkileg is.

a börtönőr valahol még nagyobb áldozata a rendszernek, mint akit bebörtönöztek

Weöres Sándor fogalmazta meg, hogy a „diktatúrák tragédiája: nem csak a bebörtönözött, hanem a börtönőr is rab. Csak egyik a börtön belső, másik a külső részén. S a bebörtönözött annyival szabadabb, hogy neki nem kell ébren figyelni.”⁵ Talán nemcsak Ordass Lajost, hanem Dezséry László „példáját” is az Isten állította elénk, nemcsak elrettentésül, hanem hogy közelebbi példán át lássuk, hogy a börtönőr valahol még nagyobb áldozata a rendszernek, mint akit bebörtönöztek. Ezért érdemes Dezséry nyílt levelére emlékeznünk, ha nem is az évfordulóján – ez Ordass helytállásának jár ki –, de kicsivel utána.

Ordass Lajos püspökre méltó emlékeznünk. Egyházunkban betöltött történelmi jelentősége megkerülhetetlen. Az egyháztörténet-írásban, de talán a köztörténetírásban is viszonyítási

5 Weöres Sándor: *A diktatúrák*. In: *uő: Rapszódia a kivívott szabadságról*. Budapest, 2016, Helikon, 55.

Gondolatok az evangélikus énekeskönyvről

Személyes élménnyel kezdem. 1995-ben vitt el először nagymamám istentiszteletre. Arra már nem emlékszem, hogy ő szerette volna inkább, hogy egyszer vele tartsak, vagy pedig én voltam kíváncsi arra a helyre, ahova ő és a szomszéd nénik mennek hétvégenként. Mindenesetre egy borongós vasárnapon útnak indultunk, s elbaktattunk a templomba. Az elindulásnak volt egy rituáléja, ekkor ellenőrizte mamám, megvan-e minden a táskájában, ami szükséges. Korábban is láttam már, s kérdeztem is tőle, mi az a vastag könyv, amit ilyenkor elvisz. Énekeskönyv – kaptam a választ. Láttam aztán, hogy majdnem mindenkinek van, aki az istentiszteletre jön. Nemsokára már nekem is volt abból a fajtából, amelyre a borítón lévő, orgonasípokat ábrázoló képet véletlenül fordítva nyomtatták rá.

Ma is megvan még ez a példány, bár nem nagyon használom, mert a közel húsz év azért meglátszik rajta... Istentiszteletek ezrein, fóti kántorképzőkön volt társam, temetéseken segítségem, gyakorlásaimon a „kotta”, melynek dallamai ihlettek sokszor vigasztaló vagy éppen örvendező orgonafantáziákat.

Kántorként az énekeskönyvet nézve azért néhány dologra fel kell hívni a figyelmet. A gyülekezeti éneklés gördülékenységét s lendületét nagyon sok esetben akadályozza, hogy az idegen nyelvű énekek magyar fordításának prozódíája nem illeszkedik jól a dallamok hangsúlyrendszeréhez. Érdemes ügyelni erre, s úgy nevelni a gyülekezetet, hogy mindezek ellenére jó anyanyelvi hangsúlyokkal énekeljen (a kántornak ebben nagy szerepe lehet!).

Másik dolog: voltak idők, amikor az énekeskönyv azon énekeivel ismerkedtem, melyeket a gyülekezetben egyáltalán nem énekeltünk. Ekkor akadtam rá például a 68. számú énekre (*Föld és nagy ég...*). Isten dicséretére buzdít, de azért meghökkenett, mi mindennek kellene Istent dicsérni: „Sok zúgó gép, acélkazánok, / zengjetelek Istennek új éneket!” A másik ilyen énekünk volt a 476-os (*Végtelen vagy, nagy hatalmad...*), melyben a „[f]eltárult az atom titka” szövegrészt olvasva nehezen tudtam elképzelni, hogy ez bármikor is zengve szóljon a gyülekezetem ajkán, s elgondolkodtam, miért is kellett ezeknek bekerülni az énekeskönyvbe.

Kántorként az énekeskönyvet nézve azért néhány dologra fel kell hívni a figyelmet.

Személyes élménnyel kezdtem, azzal is zárom e rövid írást. Az elmúlt hetekben jelenlegi szolgálati helyemen, a kelenföldi evangélikus gyülekezetben került elő egy olyan ének, mely dallamával és ritmusával inkább egy mozgalmi indulót idéz, s eddig nem is volt még hozzá istentiszteleten szerencsém; ez a 477-es: *Ébredj, igazság, végre...* Kissé szkeptikusan vártam azt a pillanatot, amikor ezt az éneket énekeljük; tudják-e egyáltalán, milyen lesz énekelni, milyen hatást fog tenni? Az igehirdetésre válaszul hangzott el két versszak, s meglepett, mennyire jól illeszkedett a prédikáló lelkész bizonyágtételéhez! Ebből is látszik, hogy attól, hogy valami elsőre furcsának s idegennek tűnik, lehet érvénye s helye, csak nem az ember, hanem az Isten tervei szerint.

Missziós lelkészként Gömörben

Nehezen mondtam igent ennek a beszámolónak a megírására, mert mit is lehet mondani a felvidéki gyülekezeti életről, munkáról, ami ugyanúgy zajlik, mint az anyaország bármelyik szórványvidékén.

Az elmúlt év őszén a dunaszerdahelyi Somogyi Szilárd újságíró kétrészes riportot készített a *Magyar 7* című hetilapba a felvidéki magyar evangélikusok helyzetéről, azon belül a gömöri missziós munkáról. Az ő írásának néhány megállapítása pontos képet mutat a szlovák evangélikus egyháztesten belüli magyar gyülekezetek, hívek helyzetéről: „Akárcsak az élet más területein, az evangélikus egyházban is ugyanúgy tart jelenleg is a szlovák–magyar bokszmeccs.

az evangélikus egyházban

is ugyanúgy tart jelenleg is a szlovák – magyar bokszmeccs.

Szlovákiában annyit tesznek magyar vonatkozásban, hogy nem csinálnak semmit, pontosabban nem támogatnak semmit. Ez utóbbi akár hízelgően is hangozhat, viszont magyar vonatkozásban semmit sem tenni azt eredményezte, hogy napjainkra a Felvidéken már csak

mintegy 7-8 ezer magyar evangélikus maradt 28 közösségben. Ezek a közösségek egy megközelítőleg négyszáz kilométeres dél-szlovákiai sávban helyezkednek el a nyugati Pozsonytól a keleti Nagytárcányig. Nincs magyar evangélikus lelkészképzés, nincs magyar evangélikus könyv- és lapkiadás, nincs magyar kántorképzés és sorolhatnánk. Miközben az evangélikus egyház Szlovákia második legnagyobb egyháza, több mint negyedmillió hívővel, akikkel 361 lelkész foglalkozik. Ezek közül 1 (egy) a magyar.

Egyetlen közösség maradt meg színtiszta magyarnak, ez pedig Sajógömör és a körülötte levő falvak egyházközsége. Sajógömört tehát inkább nevezhetjük a szlovákiai magyar evangélikus közösség szimbolikus központjának. A környező további négy faluval, Gömörpanyittal, Gömörhosszúszóval, Pádárral és Kuntapolcával együtt alkotják a gömöri magyar tömböt, amihez hasonló ma már nem található Szlovákia egyetlen magyar lakta vidékén sem. [... A] pozsonyi vezetés nem támadásra, hanem a sokkal konfliktusmentesebb kivárára rendezkedett be. Nem zaklatnak, nem támadnak senkit, elég, ha csak nem támogatnak semmit. Emlékezzünk a Krivda püspöknek tulajdonított szavakra! »Húsz év múlva nem lesz itt egyetlen magyar sem.«¹

Még aktív szolgálati időmben kezdeményeztem a gyülekezetünk testvérgyülekezeti kapcsolatot a gömöri régió egyik gyülekezetével, amit az akkori szlovák egyházi nyomás miatt nem mert vállalni a lelkész. Attól kezdve nyomon követtem a velük kapcsolatos eseményeket. Két, anyagyülekezetet gondozó lelkész egészségi állapota miatt évek óta tényleges szolgálatot már nem tudott vállalni, csak adminisztrációs státust töltött be, ezért nyugdíjba vonulásom után bő fél évvel beálltam a segítők közé. 2015 pünkösdjén érkeztem először Gömörbe önkéntes

1 Somogyi Szilárd: *Két misszionáriusnő Gömörben*. MAGYAR7 hetilap, 2018, 10. 23. 21.

lelkészi szolgálatra. Időben ennyit tudok felajánlani a családom mellett. Némi tanácstalanság fogadott. Mert akkor már volt hivatalosan állandó szolgálatot végző magyar lelkész, Ferenczy Erzsébet, volt havonként egy vasárnapra átjáró lelkész Miskolcra, de a havonta előbb négy-öt, egy év múlva kilenc napra érkező segítő újdonság volt, „rendszerbe” kellett állítani. Azonnal elkezdtem a családlátogatásokat, hogy megismerjem a gyülekezeti tagokat és engem is megismerjenek. Mivel a Hit Gyülekezete aktivistái rendszeresen és kitartóan járnak a falvakat, első időben az én kopogtatásomat is hozzájuk hasonlónak kívánatos jelenségnek vették. A lelkész családlátogatása ismeretlen újdonság volt számukra. Többen meg is kérdezték, hogy ennyire ráérek. Sokatmondó gesztus volt, amikor a látogatás végeztével átkísértek a következő családhoz is, átadtak nekik.

A látogatások és a vasárnapi istentiszteletek ellenére kimondatlanul is sokáig érzektem az afölött való csodálkozást, hogy miért jár hozzájuk valaki 200 km-ről.

A hónap első harmadát, benne két vasárnapal, töltöttem kinn, és a sajógömöri üres parókián lévő szállásomról – ahol önellátó vagyok – indulva végzem a szolgálataimat. Ezek gerince a vasárnaponkénti három-három istentisztelet.

Öt faluban (Sajógömör, Tornalja, Lőkősháza, Gömörpanyit, Lekenye) tartok rendszeresen istentiszteletet, tizenegyben alkalmanként. Adódik még falunap, tanévnyitó istentisztelet vagy nemzeti ünnep, amit mindig ökumenikus istentisztelettel kezdenek. Volt olyan hét, amikor nyolc igehirdetési szolgálatot végeztem. Előfordult, hogy a hazaérkezésem utáni napon már hívtak is vissza, mert 200 km-es körzetben nem volt magyar lelkész, aki el tudta volna végezni a temetési szolgálatot.

Sajógömörben és Tornalján van minden vasárnap istentisztelet, egy gyülekezetet kivéve a többi helyen kéthetente. A kivétel olyan anyaggyülekezet, ahol évtizedekig havonként egy istentisztelet volt, az sem állandó időben, hanem teljesen esetlegesen, az aktuális lehetőségek szerint hol a hónap elején, hol a végén. Az istentisztelet állandó időpontban tartását szívesen fogadta a gyülekezet, de a havonkénti egy alkalom több évtizedes beidegződöttségén egyelőre nem kívánnak változtatni.

Tornalja az egyetlen vegyes, szlovák–magyar összetételű gyülekezet szlovák lelkésszel.

A gyülekezet magyar tagjai tört magyarsággal felolvasott igehirdetést hallgathatnak, magyar hit- és confirmációi oktatást a szlovák lelkész nem végez. Hogy mégis lehessen minden vasárnap a gyülekezet magyar nyelvű tagjainak anyanyelvén istentisztelet, azt a sajógömöri Lóczy Tibor aktív gyülekezeti munkatárs járta ki ügyes diplomáciával. A tornaljai magyar iskolában a tornaljai gyülekezethez tartozó tanulók hitoktatását is ő látja el Sajógömörről.

nyugdíjba vonulásom után bő fél évvel beálltam a segítők közé.

A lelkész családlátogatása ismeretlen újdonság volt számukra.

Volt olyan hét, amikor nyolc igehirdetési szolgálatot végeztem.

Szolgálatom megkezdését megelőzően már jó néhány éve meglehetősen mozgalmas gyülekezeti élet alakult ki Sajógömörben annak köszönhetően, hogy a nyugdíj közelében járó lelkész segítségére előbb a budaörsi gyülekezet felügyelője, dr. Garádi Péter, majd a lelkész, Endreffy Géza, vele presbiterek, gyülekezeti tagok, hét éven át havonkénti rendszerességgel jártak föl, és tartottak bibliaórákat, alkalmanként istentiszteleteket. Az ifjúság tagjai a fiataloknak ifiórákat, emlékezetes nyári táborokat szerveztek.

Napjainkban is néhány napos evangelizációk, vendég- és beszolgáló igehirdetők biztositják, hogy sokféle hangszerelésben lehessen hallgatni Isten igéjét.

biztositják, hogy sokféle hangszerelésben lehessen hallgatni Isten igéjét.

Ha saját lelkése nincs az anyaggyülekezetnek, abban az esetben adminisztrátor lelkész nevez ki az esperes. A már évek óta nyugdíjas, de adminisztrációs státuszú Rusznyák Dezső lelkész az elmúlt év szeptemberében végleg

visszavonult, ezért a már évtizedek óta egy lelkészi körhöz tartozó két magyar nyelvű anyaggyülekezet, Sajógömör és Gömörpanyit a filiáikkal együtt a tornaljai szlovák lelkész adminisztrációja alá került. Ez azt jelenti, hogy minden döntéshez az ő jóváhagyása szükséges.

Mindezek ellenére meglehetősen kis létszámú, vegyes felekezetű, evangélikus–református gyülekezet jön össze vasárnapról vasárnapra. A legtöbb gyülekezetben a kis létszámban is a református felekezetűek aránya nagyobb.

A gyülekezeti tagok zöme csak formálisan egyháztag, nem kötődik a gyülekezethez. Ki-ki a privát szférájában bezártan él. Ezért a személyes érdeklődést, megszólítást látom a gyülekezetépítés alapjának.

A gyülekezeti tagok zöme csak formálisan egyháztag,

A minden faluban kicsi templomos gyülekezetek örömmel fogadták olyan biblikus témájú gyülekezeti délutánok szervezését, amelyek nemcsak az egymással való kötetlen találkozásra adtak alkalmat, hanem az istentiszteletre

nem vagy csak nagyon ritkán járók is szép létszámban szívesen bekapcsolódtak.

Az egyes gyülekezetek néhány főből álló felnőtt-bibliaóras csoportjainak ismétlődően tartattunk találkozókat Ferenczy Erzsébettel. Harminc körüli létszámban vettek részt, ami három-négy faluból igen szép létszámnak mondható.

Gyalogtúrára vittük a hittanosokat és az énekkar, presbitérium tagjait, amit játékos délután keretében folytattunk. Gyülekezeti kirándulást szerveztünk, a szomszédos gyülekezetek tagjait is bevonva, amely során Gömörország kiemelkedő művészettörténeti jelentőségű, középkori templomait kerestük fel.

A legkiemelkedőbb közösségi alkalom az a mártíriumjáték volt, amelyet 2017-ben a reformáció 500 éves évfordulójára tanultunk meg. A darab tíz szereplőjét négy községből lehetett összegyűjteni. A csoport összetétele egészen különleges képet mutatott. Volt köztük alap-, közép- és főiskolás, óvónő, tanítónő, üzemi munkás és polgármester. Tiszteletre méltó, hogy

felnőtt emberek a munkájuk mellett vállalták a tanulást, az összmunkát, a próbákat. Mély Lélek-érintésekben volt részük mind a szereplőknek, mind a gyülekezeteknek, akik előtt három nagyünnepi alkalommal előadhattuk a jelenetet. (A youtube-on megtalálható a felvétel.)

A 2018-ban végzett szolgálataim számszerű mérlege: 108 szolgálati nap, 70 istentisztelet, 37 látogatás, 26 konfirmációi óra, 12 konfirmációi előkészítő (konfirmációt két év előkészítő után tartunk). Tavaly 4 konfirmandusunk volt, idén 5 lesz, és 7 előkészítőjük van. Ovis hittan és gyülekezeti bibliaóra színesíti még a felsoroltakat.

„Te csak prédikálj, Jónás, én cselekszem.” (Babits Mihály: Jónás imája³)

A számok mellett örömteli, hogy egy-egy gyülekezeti tag kapcsolódott néhány helyen az istentiszteleti közösséghez. Mekkora értéke van itt az egynek!

Két helyet külön is érdemes megemlíteni, az egyik Lőkősháza, Sajógömör filiája. Az itteni gyülekezeti élet pár évvel ezelőtt éledt fel. Kéthetente tartunk itt istentiszteletet. A falu háromfelekezeti, de csak evangélikus temploma van. A résztvevők 2/3 arányban reformátusok, 1/3 arányban evangélikusok. Elkötelezett polgármestere, aki szintén református, komoly, példamutató húzóerő családjával együtt a gyülekezeti életben is. Az említett mártíriumjáték tíz szereplője közül három ebből a gyülekezetből való volt. Ez a maroknyi kis közösség szeretettel gondozza a templomát. Évenként valamit mindig csinosítanak rajta. Az elmúlt évben erőt próbáló vállalkozásba fogtak. Sok saját kétkezi munkával, pénzbeli adományokkal és a falunap bevételének felajánlásával kívülről felújították a gyönyörű kis templomukat. A külső-belső festést a nyárra tervezik. Az egész falut megmozgató, lélekemelő hálaadó istentiszteletet tarthattunk a munkák befejeztével.

A másik gyülekezet Lekenye, Gömörpanyit filiája. Ez volt az első falu, ahol öt évvel ezelőtt Lóczy Tibor meghirdette a bibliaórákat, amit azóta folyamatosan megtartott a tavaly őszi műtétjéig. Három hónapi szünet után jelezték a lekenyeiek, hogy hiányzik nekik a bibliaóra, ha lehet, tartsunk, ha havonta csak egyszer is. Megindító látni, átélni köztük az istentiszteleten, bibliaórán tapasztalható lelki szomjúságot.

Talán a legnagyobb missziós alkalom a temetés a legnagyobb létszámú gyülekezettel. Semmilyen eseményen nem látni annyi férfit, mint a gyászszertartáson. De az egész falu részt vesz a búcsúztatáson.

A Lélek jelenlétének csodáját és a hordozottság erejét élhetem meg minden kintlétem alkalmával.

A legkiemelkedőbb közösségi alkalom az a mártíriumjáték volt,

Mekkora értéke van itt az egynek!

Talán a legnagyobb missziós alkalom a temetés

2 <https://www.youtube.com/watch?v=YirLVh3m2c> (letöltés dátuma: 2019. 03. 05.)

3 <http://mek.niif.hu/04300/04341/04341.htm> (letöltés dátuma: 2019. 03. 05.)

Summary

In our current issue we bring the sermons of deceased pastors. *The good news of Good Friday* can be read from **Elek Weiszer**, late pastor of Miskolc: it becomes clear at the cross that Jesus is Savior, Son of God.

Our Studies column is rich in contents as usual. We continue the study from **József Tubán** about the *vocation of the pastor*, as well as the writing from **Sándor Weltler** on the *disputation in Heidelberg*. This is followed by a writing from **Lóránd Boleratzky** in which he commemorates the *events of when Lajos Ordass was set aside the second time*. Then comes an introduction by **Gergely Isó** of the *Open Letter* written by *László Dezséry* in 1948. We finish this column with some thoughts and critical comments on our hymn book from **Sándor Németh**.

Finally, we show a blessed example of building a congregation through the report from **Vilma Bálint Varsányi**.

We wish a blessed celebration to our Readers! Shall God give you strength in your faith with the good news of Good Friday, and a steady hope in the good news of the Resurrection.

We further wish you joy and enrichment in reading what our periodical offers.

Zusammenfassung

In den Nummern dieses Jahres veröffentlichen wir die mit den wichtigsten Feiertagen verbundene Predigten verstorbener Pfarrer. *Die Freudenbotschaft von Karfreitag* verkündet **Elek Weiszer**, der ehemalige Pfarrer von Miskolc: an dem Kreuz erkennt man, dass Jesus der Erlöser der Sohn Gottes ist.

Die Rubrik *Studien* bietet auch diesmal einen reichen Inhalt. Wir setzen das Studium von **József Tubán** über den *Pfarrerberuf*, und die Schrift von **Sándor Weltler** über die *Heidelberger Disputation* fort. Demnächst kommt das Studium von **Lóránd Boleratzky**, in dem er sich an die Ereignisse des Lebens von *Lajos Ordass* erinnert, als er zum zweiten Mal seines Amtes enthoben wurde. **Gergely Isó** stellt vor und bewertet dann den 1948 veröffentlichten *Offenen Brief* von *László Dezséry*. Die Schrift von **Sándor Németh** mit Gedanken und kritischen Bemerkungen über das Gesangbuch schließt die Reihe der Studien ab.

Am Ende unserer Nummer wird *ein gesegnetes Beispiel des Gemeindeaufbaus* durch den Bericht von **Vilma Bálintné Varsányi** vorgestellt.

Möge Gott das Fest unserer Leser segnen, und gebe Ihnen durch die Freudenbotschaft von Karfreitag Erstarkung Ihres Glaubens und sichere Hoffnung an die Freudenbotschaft der Auferstehung!

Gleichzeitig wünschen wir, dass das Lesen unserer Nummer Freude und seelische Bereicherung unseren Lesern bedeutet!

E számunk szerzői

Bálintné Varsányi Vilma ny. lelkész – Budapest
Dr. Boleratzky Loránd egyházjogász – Budapest
Isó Gergely történész, doktorandusz – Veszprém
Németh Sándor ének-zenetanár, a kántorképző
tanára – Kemeneshőgyész

Tubán József lelkész – Csorna
Weltler Sándor ny. lelkész – Pápa
†Dr. Weiszer Elek lelkész – Miskolc

Szeretettel ajánljuk Olvasóink figyelmébe alábbi kiadványainkat:

Ordass L.:	Nem tudok imádkozni	700,-
Ordass L.:	Vádirat (korrajz)	50,-
Ordass L.:	Jó hír a szenvedőknek (igehirdetések, 1956–57)	700,-
Ordass L.:	Akikkel az Úton találkoztam	500,-
Ordass L.:	Gondolatok a Filemon levél olvasása közben	100,-
Ordass L.:	Útravaló	2500,-
Ordass L.:	A keresztfa tövében (új kiadás)	1100,-
Giertz Bo-Ordass:	Hitből élünk	600,-
Terray L.:	Nem tehetett mást (Ordass püspök életútja - új kiadás)	1100,-
Scholz L.:	Tisztítsd meg szívedet!	250,-
Scholz L.:	Két sugárzó igazgyöngy (írásmagyarázat)	300,-
Scholz L.:	Elveszett és megtaláltatott (a tékozló fiúról)	150,-
Sólyom J.:	Hiszem-tudom (bevezetés az egyház tanításába)	400,-
Boleratzky L.:	Aki mindvégig állhatatos maradt	600,-
Virág J.:	Dr. Luther Márton önmagáról (6. kiadás)	1400,-
Luther M.:	14 vigasztaló kép	250,-
Botta I.:	Dévai Mátyás, a magyar Luther	200,-
Jung E.:	Hogyan vezessem a vasárnapi iskolát	450,-
Maróthy J.:	Szegények szíve (novellák)	700,-
Rőzse I.:	A halál árnyékának völgyében	500,-
Boleratzky L.:	Evangélikus egyházjog (I-II. kötet)	1700,-
Kaj Munk:	Három dráma	600,-
Böröcz S.:	Kiáltás a mélyből (egy lelkész élete a Gulágon)	1400,-
Ittzész J.:	Az evangélium hullámhosszán (meditációk)	500,-
Kapi B.:	Isten hárfása (Gerhardt Pál életregénye)	1400,-
Gémes István:	Fellebbentett fátyol (igehirdetések)	1250,-
Gémes István:	... „saját kezemmel írom: Pál”	1400,-
Joób Olivér:	Ünnep – hetven áhítat egy évre	1400,-
Joób Olivér:	Válasz	1600,-
Hallgrímur Pétursson:	Passió-énekek	1900,-

A keresztyén igazság egy szám ára 625 Ft, az éves előfizetés 2500 Ft, külföldre 5000 Ft.

Folyóiratunk megrendelhető: Ordass Lajos Alapítvány, 1171 Budapest, Lenkeház u. 7.

Bankszámlaszám: 10700732-49912407-51100005

Könyveink postai szállítását vállalja a Huszár Gál könyvesbolt (1054 Budapest, Deák tér 4. Telefon: 1 / 266-6329)

Tartalmi összesítő

Idei számainkban már elhunyt lelkészek jeles ünnepeinkhez kapcsolódó igehirdetéseit közöljük. *Nagypéntek örömhírét* **Weiszer Elek** néhai miskolci lelkész hirdeti meg: a keresztnél ismerhető fel, hogy Jézus a Megváltó, az Isten Fia.

A *Tanulmányok* rovatunk ez alkalommal is gazdag kínálattal jelentkezik. Folytatjuk **Tubán József** lelkészi hivatásról írott tanulmányát, valamint **Weltler Sándor** a *Heidelbergi disputációról* szóló írását. Ezt követi **Boleratzky Loránd** tanulmánya, melyben visszaemlékezik *Ordass Lajos második félreállításának eseményeire*. Majd **Isó Gergely** mutatja be és értékeli az 1948-ban megjelent *Dezséry László* által írt *Nyílt levelet*. Tanulmányainkat az énekeskönyvről szóló gondolatok, kritikák megfogalmazásával **Németh Sándor** írása zárja.

E számunk végén a *gyülekezetépítés áldott példáját* mutatjuk be **Bálintné Varsányi Vilma** beszámolójában.

Legyen Olvasóinknak az ünnepe áldott! Adjon az Isten nagypéntek örömhírében való hitbéli megerősödést és a feltámadás örömhírében való biztos reménységet!

Egyúttal kívánjuk, hogy lapunk olvasása örömet, és lelki gazdagodást jelentsen Olvasóink számára!